

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

Diplomová práce

Nutná obrana

Zpracovala:

Lucie Vodrážková

Konzultant diplomové práce:

Doc. JUDr. František Novotný, CSc.

Plzeň 2013

(Tady přijde zadání diplomové práce)

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Nutná obrana zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Plzni dne 5.3.2013

Děkuji tímto svým blízkým za podporu při jejím zpracování.

Obsah

Obsah	6
1 Úvod	7
1. 1 Obecně k pojmu nutná obrana	9
1. 2 Podmínky nutné obrany	12
1. 3 Útok (Intenzita, druh, způsob).....	13
1. 4 Přiměřenost obrany	20
1. 5 Ukončení nutné obrany	23
2 Okolnosti vylučující protiprávnost	26
2. 1 Všeobecně	26
2. 2 Oprávněné použití zbraně.....	27
2. 3 Krajní nouze a nutná obrana.....	30
2. 4 Svolení poškozeného	33
2. 5 Přípustné riziko	34
2. 6 Výkon práv a povinností	36
3 Historický vývoj nutné obrany	38
3. 1 Vývoj do roku 1950	39
3. 2 Vývoj od roku 1950 do současnosti.....	41
4 Porovnání nutné obrany s českým právním řádem a zahraniční úpravou	45
4. 1 Slovenská úprava nutné obrany	45
4. 2 Německá úprava nutné obrany	49
5 Závěr	55
6 Resumé.....	57
7 Použitá literatura.....	58
7.1 Knižní zdroje	58
7.2 Právní předpisy	59
7.3 Judikatura	59
7.4 Ostatní	60
8 Seznam zkratk nejčastěji citovaných předpisů a názvů	60

1 Úvod

„Quod si duodecim tabulae nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, si se telo defenderet, interfici impune voluerunt, quis est qui, quoquo modo quis interfectus sit, puniendum putet, cum videat aliquando gladium nobis ad hominem occidendum ab ipsis porrigi legibus?“¹

Marcus Tullius Cicero

Již samotný Marcus Tullius Cicero ve své známé řeči na obhajobu Milona, řekl, že: *„lze zabít v noci beztrestně ozbrojeného lupiče, tak jak to bylo napsáno na Dvanácti deskách“*. Od té doby, co toto bylo řečeno, se vývojem toto tvrzení poněkud změnilo. Samotný institut nutné obrany, tak jak ho pojímá náš právní řád, je tomuto výroku na míle vzdálen. V každém moderním demokratickém státě je určitý právní řád, který garantuje občanům státu, a samozřejmě cizím státním příslušníkům, určitá pravidla. Tato pravidla je nutné respektovat a dodržovat, protože s jejich porušením přichází následně určité sankční chování ze strany státu. Nejčastěji toto pozorujeme v oblasti trestního práva, kde moderní stát je v roli určitého garanta, který zaručuje, že každý by měl být podle právních norem potrestán. Institut nutné obrany, je v očích veřejnosti chápán poněkud rozporuplně a i v právním povědomí je tento institut svým způsobem opomíjen.

Spolu s institutem nutné obrany je neodmyslitelně spojena možnost vlastnit, nosit a v oprávněných případech použít zbraň. Pokud státní orgány nemohou odvrátit útok na zájem chráněný trestním zákonem, měl by být občan moderního státu oprávněn, takový útok odvrátit sám. V moderních civilizovaných státech je zcela běžné, že občané mohou legálně bránit vlastní život a majetek před útočnými dostupnými prostředky. V Listině základních práv a svobod je několik článků, které přímo odkazují na svobodu jedince, právo vlastnit majetek, právo nedotknutelnosti obydlí atd. Tato práva by měl garantovat stát a přísně trestat jejich porušení.

Je otázkou, zda ve všech situacích však mohou orgány státu, tzv. orgány činné v trestním řízení, včas a účinně zakročit a chránit zájmy a práva jedince, jelikož není prakticky možné, aby byly vždy tam, kde se nějaké bezpráví děje. V tomto případě zde nastupuje právo občana zasáhnout, jsou-li ohroženy jeho, ale i cizí právem chráněné zájmy a hrozí-li nebezpečí nevratného následku. Aby však nevedlo právo občana na obranu ke stavu jisté anarchie a zvěle, je potřeba, aby byla v právním řádu státu stanovena velmi přesná

---

¹ Pro Tito Annio Milone ad iudicem oratio, Marcus Tullius Cicero

pravidla pro jednání občana v takových případech. Součástí trestního práva téměř veškerých moderních právních států jsou podmínky pro okolnosti vylučující protiprávnost, zejména jednání v nutné obraně a jednání v krajní nouzi. Čím podrobněji jsou podmínky jednotlivých okolností vylučujících protiprávnost stanoveny, tím větší právní jistotu poskytují občanům a roste jejich význam pro společnost. *Stanovením podmínek pro jednání v nutné obraně a jednání v krajní nouzi stát garantuje, vylučuje tedy sankcionování za takové jednání.*²

V mé práci se pokusím vysvětlit a podrobně popsat institut nutné obrany a veškeré s tím související problémy např. právo nosit, vlastnit a použít legálně drženou zbraň. V první kapitole se budu zabývat nutnou obranou v kontextu jejího vzniku, příčin a důsledků. Druhá kapitola se zabývá okolnostmi vylučujícími protiprávnost jednání.

Následující třetí kapitola pak bude pojednávat o historickém vývoji institutu nutné obrany na území České republiky (myšleno ČSFR) do roku 1950 – a následně pak od roku 1950 až po současnost.

Čtvrtá kapitola souvisí s porovnáním nutné obrany se slovenským právním řádem a německým právním řádem. Pokusím se srovnat právní úpravu nutné obrany v obou zemích s naší úpravou a popsat jejich odlišnosti.

Mým cílem je obecné vymezení pojmu nutná obrana, podrobný pohled na tuto problematiku s ohledem na judikaturu a dále vysvětlení pojmu okolností vylučujících protiprávnost. Dále bych ráda objasnila právní pojmy, které s danou problematikou souvisí a jsou nezbytné pro její pochopení. Zároveň se chci podrobně zabývat pojmem nutné obrany, vybočením a překročením zákonem stanovených pravidel, porovnáním shodných a rozdílných aspektů z pohledu rozdílných právních řádů Slovenské republiky a Spolkové republiky Německo.

V mé práci se budu snažit vycházet z trestní úpravy dle zákona č. 141/1961 Sb., trestní zákon (dále jen TZ) a ze zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TrZ.).

---

² Mgr. Linda Rauová, *Nutná obrana - vždy aktuální, laikům však stále zamlžená*, název rubriky - Trestní pr. - vybraná témata, publikováno 24.11.2003, <<http://trestni.juristic.cz/481644/clanek>>

1. 1 Obecně k pojmu nutná obrana

Pro vysvětlení pojmu institutu nutné obrany bude nejdříve nutné definovat ostatní právní pojmy tak, aby bylo lépe zřetelné, co vlastně zákonodárce tímto institutem zamýšlel. Primárním pojmem je trestný čin. V moderních demokratických státech je právním řádem garantováno, že občané mohou legálně bránit vlastní život a svůj majetek před útočnými dostupnými prostředky. Zde je nutno říci, že institut nutné obrany je v očích veřejnosti chápán, s ohledem na medializované kauzy, poněkud rozpačitě. S ohledem na celý institut nutné obrany, který se pokusím v následujících kapitolách vysvětlit jsem si uvědomila, o jak důležitý institut se jedná a jak křehká je jeho hranice.

Aby bylo možné pojem nutné obrany dobře pochopit, je nutné seznámit se s právními pojmy, které nutnou obranu doprovázejí a jsou s ní spjaté. V následujících odstavcích se zaměřím na jejich popis.

Pojem trestného činu je obsažen v §13 TrZ a to v tomto znění: *„Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon, že výslovně postačí zavinění z nedbalosti“.*

Výše uvedená definice trestného činu znamená, že trestný čin je protiprávní čin nebo skutek, který je v přímém rozporu s platným právním řádem. V trestním právu to znamená přímý rozpor s jednotlivými paragrafy, a nebo prameny trestního práva. Trestní zákon označuje trestné činy za trestné pouze tehdy, je-li to přímo uvedeno v trestním zákoně.

Dalšími důležitými pojmy jsou úmyslné zavinění a zavinění z nedbalosti.

Pojem úmyslného zavinění je obsažen v § 15 zák. TrZ a to v tomto znění: *„Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel*

a) chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo

b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn“.

Pojem zavinění z nedbalosti je obsažen v §16 TrZ a to v tomto znění: „*Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel*

a) věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo

b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.“

V trestním zákoníku jsou však zakotveny právní instituty, kdy si člověk může život i majetek bránit bez toho, aby se vystavil nebezpečí právního postihu. Jedná se o tzv. krajní nouzi a nutnou obranu.

Pojem nutné obrany je obsažen v §29 zák. TrZ a to v tomto znění: „*Nutná obrana*

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku“.

Jedná se o ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, který je vyvolán protiprávním jednáním nebo opomenutím fyzické osoby. Nejčastěji se takové jednání projevuje otevřeným a násilným jednáním. Obrana vždy směřuje proti útočníkovi, je-li jich více, proti kterémukoli z nich.

K nutné obraně je oprávněn kdokoliv, i když útok nesměřuje proti němu samotnému. V tomto případě hovoříme o pomoci v nutné obraně.

Podstatnou okolností nutné obrany je to, že obránce (napadené fyz. osoba) nemá povinnost zkoumat, v době kdy fyzický útok bezprostředně hrozí nebo trvá, zda ho lze odvrátit jinak než fyzickým zákrokem. Rizika, která vyplývají z jednání v nutné obraně nese podle právního řádu útočník (útočící fyz. osoba), a to jako osoba právo porušující. Nutnou obranou může dojít nejen k újmě na životě nebo zdraví útočníka, ale také k újmě na jeho majetku. Podle mého názoru je velmi těžké i s ohledem na všechna rizika vyplývající z nesprávného rychlého posouzení (okamžik, kdy útočník realizuje útok), použít nutnou obranu - a to tak, aby byla kvalifikována jako nutná obrana a nikoliv jako exces z nutné obrany.

S ustanovením § 29 TrZ. souvisí i další ustanovení TrZ., a to § 12, § 13, § 14, § 15, § 16, § 18, § 19, § 20, § 21, § 22, § 23, § 24, § 25, § 26, § 27, § 28, § 30, § 31, § 32, § 41 písm. g), § 58 odst. 6, § 109, § 110, § 111, § 113.³

Nutná obrana je jednou z nejdiskutovanějších okolností vylučujících protiprávnost.

K nutné obraně je oprávněn v podstatě kdokoliv, i když útok nesměruje proti němu samotnému - pomoc v nutné obraně. *Vyplývá to nejen ze samotného ustanovení o nutné obraně, ale také z požadavku mravní solidarity mezi lidmi.*⁴ V tomto případě jsem si nebyla jistá, kolik spoluobčanů by bylo ochotno, nebo lépe řečeno, kdo by našel odvahu, pomoci cizímu. Jedná se třeba o nedávný případ napadení muže v obchodním centru (ve městě Šumperk), kterému přihlíželo plno lidí a nikdo mu nepomohl.

Specifika problematiky okolností vylučující protiprávnost, zejména instituty nutné obrany a krajní nouze, patří mezi stálé otázky, kterými se právní věda i právní praxe zabývá. Jde o jednu ze základních právních otázek spjatou s právní odpovědností, zejména se základy trestní odpovědnosti.

Zájmy, které právní řád nechrání, nemohou být chráněny nutnou obranou ani krajní nouzí ve smyslu beztrestnosti této obrany. Není ovšem vyloučena obrana v mezích jiného právního předpisu, např. zákon o přestupcích, dovoluje obranu na ochranu zájmů chráněných jakýmkoliv zákonem. Občanskoprávní nauka vymezuje jako předmět ochrany osobu fyzickou, ale i majetek osoby právnické nebo státu.

LZPS, jak bylo zmíněno již v úvodní kapitole, obsahuje v čl. 23 právo občanů postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, jestliže by činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků, bylo znemožněno. Tato obrana je chápána jako subsidiární, přičemž ochranu tohoto druhu nelze analogicky rozšiřovat na další politické zájmy.

---

³ Šámala a kol., *Trestní zákoník I, § 1 - § 139 - komentář*, nakladatelství C. H. Beck, 1 vydání, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3

⁴ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S., *Komentář k trestnímu zákonu*, 6. Vydání, Praha, C. H. Beck, 2004, s.120

1. 2 Podmínky nutné obrany

útok

protiprávnost útoku

útok přímo hrozící či trvajícím

reálnost útoku

přiměřenost obrany.

O nutnou obranu jde v případě, kdy útok musí hrozit přímo - hrozba musí tedy být opravdová a bezprostřední, nestačí, že taková hrozba existuje ve vzdálenější budoucnosti. Nutnou obranou je jednání proti útoku, který již začal, ale ještě není ukončen, neustále trvá - např. pokud použijete sekeru na útočníka, který útočí se sekerou na vás. Avšak není nutnou obranou, jestliže takový útočník ve svém jednání ustal, ale i přesto na něj zaútočíte. Logickou úvahou jsem došla k závěru, že napadený člověk musí mít velmi silnou vůli a sebeovládání na to, aby nepokračoval v obraně, i když už útok skončil. Zde si myslím, že by bylo dobré vypracovat jistou studii, kde by byl vybrán určitý populační vzorek s otázkou: „*Kdyby Vás někdo napadl, bránili byste se i potom co útok na Vaši osobu skončil?*“ S výsledkem této studie by, podle mého názoru, bylo překvapeno mnoho právních teoretiků.

Jiný přístup je ovšem v případě, pokud by Vás útočník napadl, vzal Vám nějaké věci ze skladu, začal utíkat a byl by Vámi střelen kuší do hlavy. V tomto případě by se o nutnou obranu nejednalo, protože už byste nebyli vystaveni přímo hrozícímu; trvajícím útoku. Za takovýto čin byste byli trestně stíháni a pravděpodobně odsouzeni.

Nutná obrana musí být přiměřená. To znamená, že v reálném životě máte několik málo vteřin, aby byla vyhodnocena nastalá situace. Musíte rozpoznat, jakou zbraň na Vás bylo zaútočeno, pokud možno použít stejnou zbraň jakou má útočník. V tomto případě si nedokážu vůbec představit, kolik poškozených si chránilo holý život a nemělo ani vteřinu na to, aby si uvědomili předmětná fakta (útočnickova zbraň, proč je na obránce útočeno, moment překvapení, atd.)

Např. rozhodnutí č. 14/1999 Sb. rozh. tr. - použití střelné zbraně proti neozbrojenému útočnickovi. Není vyloučeno posoudit jako stav nutné obrany jednání osoby, která reaguje na

*fyzický útok neozbrojeného pachatele opakovaným použitím zbraně a dojde k usmrcení útočnicka.*⁵

Obrana musí být způsobilá k odvrácení útoku bez rizika pro napadeného, předpokládá se, že bude silnější než útok. Tato obrana však nesmí být zjevně přehnaná či ad absurdum (případ s kuší uvedený výše). Přiměřenost obrany je třeba hodnotit i se zřetelem k subjektivnímu stavu osoby (napadená fyzická osoba), která odvracela útok, dle toho, jak se čin útočnicka jevil tomu, kdo jej odvracel.⁶

Za jednání v nutné obraně podle § 29 trestního zákoníku považujeme i pomoc někomu v nouzi. Jsou to případy, kdy nebezpečí trvá nebo přímo hrozí ostatním osobám, např. člen rodiny, přítel a jiné. I tehdy je možno v rámci tohoto institutu trestního práva útoky odvracet.⁷

1. 3 Útok (Intenzita, druh, způsob)

Útokem je v podstatě myšleno protiprávní jednání ohrožující vztahy a zájmy jednotlivce chráněné trestním zákoníkem - život, zdraví, majetek, ale i zájmy celospolečenské nebo státní (např. státní tajemství).

Samotný pojem „způsob útoku“ zahrnuje způsob provedení útoku, osobu útočnicka a obránce, úmysly, které se během obrany a útoku projeví. Dále zbraně, počet obránců a útočníků, jejich fyzickou kondici, dovednosti a další okolnosti, například - negativní zkušenosti napadeného z minulosti. Přiměřenost obrany a útoku zahrnuje řadu faktorů. Užil-li obránce střelné zbraně proti neozbrojenému, je třeba brát v úvahu také případný větší počet útočníků, jejich zvláštní dovednosti (karate), slabou fyzickou kondici obránce apod.⁸

Nutnou obranou je možno chránit majetek, zdraví a domovní svobodu, přičemž v takovém případě trvá útok do té doby, dokud se nepodaří útočnicka, jež neoprávněně do domu vniknul, vyhnat.⁹

Existence reálného útoku je nejpodstatnějším faktem, který podmiňuje možnost v nutné obraně vůbec jednat. Útok musí existovat v realitě, nikoli jen ve fantazii obránce. Jestliže reálný útok chybí a existuje pouze v představě obránce, jde o putativní, resp. domnělou nutnou obranu. Putativní obrana se pak ohodnotí jako skutkový pozitivní omyl, obránce by

---

⁵ Draštík A., Hasch K., Kučera P., Rizman S., Přehled judikatury - Trestné činy proti životu a nutná obrana, Nakladatel: ASPI Publishing, 2007, s. 89, ISBN 9788073572532

⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 339/2008, ze dne 26.3.2008, Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 1347/2008, ze dne 26.2.2009

⁷ Sebeobrana a právo; <<http://www.sebeobrana.estranky.cz/clanky/sebeobrana-a-pravo.html>>

⁸ Kuchta, J.: *Trestní zákon - komentář § 13*, ASPI

⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S., *Komentář k trestnímu zákonu*, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2004, s. 123

zřejmě byl postižen za nedbalostní trestní čin. Jak jsem zmiňovala výše, bylo by opravdu vhodné zjistit, co konkrétně fyzická osoba považuje za útok na svoji osobu. Chápu, že z právního hlediska máme vše přesně definováno, ale praxe a teorie se zde podle mě velmi liší.

Zájmy nechráněné trestním zákonem, nemohou být chráněny trestním zákonem ani ve smyslu beztrestnosti.¹⁰

Např. rozhodnutí NS - *Okolnost, že zaměstnanec bezpečnostní služby takto jednal na žádost Policie České republiky, nemá význam pro posouzení oprávněnosti jeho zákroku, a proto mohou být splněny podmínky nutné obrany ve smyslu § 13 tr. zák., pokud osoba, již tento zaměstnanec neoprávněně brání v užívání osobní svobody, užije násilí k překonání odporu toho, kdo omezuje její osobní svobodu. Oprávněnost nutné obrany je v takovém případě založena na tom, že uvedená osoba odvrací útok na zájem chráněný trestním zákonem, konkrétně na zájem společnosti na ochraně osobní svobody.*¹¹

Ve výše jmenovaném případě nebyl útok tak intenzivní a byl prováděn ještě ze strany poškozeného, ale v dalším případě je již na místě zamyslet se nad způsobem útoku.

Např. rozhodnutí NS: *Útok vedený házením kamenů s cílem zasáhnout a zranit napadenou osobu je útokem se zbraní ve smyslu ustanovení § 89 odst. 5 tr. zák. Jestliže byl útok vůči napadenému veden ze strany útočnicka opakovaným házením kamenů sice z větší vzdálenosti, avšak takovou intenzitou a tak velkými kameny, že mu hrozilo způsobení i závažného zranění, přičemž tento útok stále trval, nejde o vybočení z mezí nutné obrany podle § 13 tr. zák., pokud napadený jako jediného účinného prostředku k odvrácení takového útoku použil střelné zbraně tak, že vystřelil ve směru na útočnicka, kterého zasáhl a způsobil mu smrtelné zranění, zvláště když tomu předcházelo několik neúčinných výstražných výstřelů.*¹²

Útočí-li více osob najednou, předpokládá se aktivní činnost každého z útočníků a nutná obrana je povolena proti každé z útočících osob, které jednaly proti obránci, ne jen proti hlavnímu útočnickovi.¹³ Např. rozhodnutí č. 24/1956 Sb. rozh. tr. - obrana proti více útočníkům.

---

¹⁰ Solnař, V. a kol.: *Základy trestní odpovědnosti*, 2. vydání, Praha, Orac, 2003, s. 147. ISBN 80-86199-74-6

¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 8 Tdo 838/2006, ze dne 21.7.2006

¹² Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 3 Tdo 840/2006, ze dne 13.9.2006

¹³ Draštíř A., Hasch K., Kučera P., Rizman S., *Přehled judikatury - Trestné činy proti životu a nutná obrana*, Nakladatel: ASPI Publishing, 2007, s. 96. ISBN 9788073572532

Útočí-li vzájemně dvě osoby na svou integritu tak, že se útok střídá s obranou, nejedná se o nutnou obranu. Tyto osoby budou odsouzeny za ublížení na zdraví. Budou-li alespoň tři, budou postiženy za trestný čin rvačky, a to i když nedojde k ublížení na zdraví. Jedná-li se o jednu nebo více osob napadené útočníky a brání se, nejde o rvačku ani na jedné straně.

O nutnou obranu nejde tehdy, napadají-li se osoby vzájemně. Nutná obrana není přípustná proti záměrně vyprovokovanému útoku. Např. TRNS 22/2006 – T 863 „reálná výzva“ poškozeného, aby budoucí útočník šel ven.¹⁴ Vždy se musí jednat o útok reálný, nikoli domnělý, nesmí jít o žert, hru.

Např. rozhodnutí NS: *jak je z těchto zjištění zřejmé, obviněný na poškozeného zaútočil v okamžiku, kdy ze strany poškozeného mu nehrozil žádný útok. Ve chvíli, když poškozený omylem strkal klíče do bytu obviněného, postupoval neoprávněně. Poškozený však takto jednal nechtěně, neboť si spletl byt obviněného s jiným bytem. Obviněný v tuto chvíli jen otevřel dveře bytu a poškozenému vynadal. Když poškozený za účelem omluvy nato zazvonil u bytu obviněného, ten dveře otevřel a na poškozeného zaútočil. Poškozený se zmohl na obranu a do obviněného nevýznamně strčil, na což obviněný zareagoval tak, že pěstí ho udeřil do obličeje a způsobil mu zranění.*

Na základě těchto skutečností bylo objasněno, že obviněnému ze strany poškozeného nehrozil žádný útok, a to ani v případě, kdy omylem strkal klíč do dveří obviněného, ani když u dveří zazvonil, aby se omluvil, event. do něj poté, co ho napadl, „žďuchl“. Šlo sice o jednání, které bylo nevhodné, avšak bylo vcelku pochopitelné, že se poškozený mohl za daných okolností splést. Poškozený se choval slušně a obviněného úmyslně neohrožoval. Při absenci útoku, který by musel obviněný jako bezprostředně hrozící nebezpečí odvracet, nelze uvažovat o nutné obraně, která v daném případě nepřichází v úvahu i proto, že obviněný zaútočil na poškozeného nikoliv ve chvíli, kdy by se event. mohl obávat, že se mu poškozený snaží dostat do bytu (ač o takovou okolnost ve skutečnosti nešlo), ale až tehdy, co tento moment pominul a poškozený jen ze slušnosti zazvonil na zvonek u bytu. Byl to jedině obviněný, který útočil v okamžiku, kdy již ani subjektivně nemohl pociťovat byť jen tušenou obavu¹⁵.

---

¹⁴ Šámala a kol., *Trestní zákoník I, § 1 - § 139 - komentář*, nakladatelství C. H. Beck, 1 vydání, 2009, s. 347, ISBN 978-80-7400-109-3

¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 8 Tdo 485/2010, ze dne 19.5.2010

Útok přímo hrozící a trvající

Za přímý útok se považuje útok, který trvá v okamžiku obranného jednání, ale který i bezprostředně hrozí. Hrozící útok představuje předcházející jednání, které obsahuje nebezpečí pro chráněné zájmy a které nevyhnutelně v co nejbližším okamžiku musí začít. Obránce nemusí vyčkávat až do reálného počátku útoku. Očekávání útoku by mohlo obránce přivést do komplikované, až skoro velmi nevýhodné, situace. Nutná obrana se připouští do faktického ukončení útoku, např. u krádeže až do okamžiku, kdy zloděj (útočník) odnese věc do bezpečí.

Zajímavý názor týkající se „útoku“ vyjádřil ve svém rozsudku NSS 1 As 34/2010 – 3-4 ze dne 9.10.2010 (nutná obrana před utíkajícím, myšleno tak, že revizor může zastavit a zadržet černého pasažéra): *že každý se může obdobným způsobem chránit například proti zloději, jakkoliv hodnota odcizených věcí nenaplní trestní odpovědnost pachatele, nebo proti hostovi v restauraci, který zkonsumoval objednané jídlo, a poté odmítl zaplatit, nebo proti osobě, která poškodila jeho věc atd."*

Útok trvající

Jedná se o útok již probíhající, ale ještě neukončený - např. zloděj (útočník) se zmocnil násilím věci a s kořistí volně odchází. Samotné odnášení je ještě útokem.

V podstatě jde o to, že útok na chráněný zájem byl již reálně a fakticky zahájen a to jak fyzicky, tak i hrozbou - např. (namířenou palnou zbraní, nožem apod). Dochází zde k určitému napadení, které samozřejmě vyvolává nutnost faktické obranné reakce a napadený útok fyzicky odvrací.

Např. rozhodnutí NS: *Odvolací soud má za prokázané, že konflikt mezi obviněným a poškozeným byl ukončen, když poškozený, ještě nezraněn, opustil bar. Obviněný pak z vlastní iniciativy vyšel z baru, ozbrojen nožem a teleskopickým obuškem za poškozeným, o kterém musel vědět, že je notně opilý a tudíž nezpůsobilý k jakékoli rozmluvě. Vyšel před bar ne proto, aby si promluvil, nýbrž aby se mu pomstil za jeho chování v baru. Od svého jednání byl osobami přítomnými v baru zrazován. Z tohoto důvodu nelze jednání obviněného kvalifikovat jako nutnou obranu, protože v době, kdy obviněný poškozeného fyzicky napadl, již útok ze strany poškozeného skončil. Obviněný tak nemohl odvracet ani přímo hrozící ani trvajícím útokem ve smyslu § 13 tr. zák¹⁶. zák.*

---

¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 7 Tdo 1415/2008, ze dne 25.11.2008

Útok přímo hrozící

Nastává bezprostředně, ale není nutné, aby tato situace již začala, není třeba čekat. Je možné za něj považovat i pokus o trestný čin. Znaky mohou být odpozorovány - potencionální útočník vnějšími projevy (verbální, fyzické) dává najevo, že nás chce napadnout. Za podstatnou podmínku, lze u přímo hrozícího útoku považovat vzdálenost mezi dvěma nebo více osobami. Vzdálenost, ze které útok hrozí přímo, lze nazvat vkročení do osobního prostoru druhé osoby. Jedná se orientačně o 1m. Na takovou vzdálenost nelze vést úder rukou, avšak je možno zasáhnout protivníka i kopem. Nemá-li obránce útočníka ve vlastním zorném poli, je podmínka přímo hrozícího útoku v podstatě nespílitelná.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky týkající se zadržení černého pasažéra NSS 1 As 34/2010 – 34 ze dne 9.10.2010: *"Právě pokus o únik cestujícího z místa, kde jej revizor vyzval k vyčkání na příchod osoby oprávněné zjistit totožnost cestujícího, je útokem na majetková práva provozovatele, tedy na zájem chráněný zákonem. Úspěšným útekem "černého pasažéra" bude dokončeno jeho protiprávní jednání, kterým bylo využití přepravních služeb provozovatele bez zaplacení stanoveného jízdného a přírázky zadržením "černého pasažéra" bude tento útok odvrácen a bude zabráněno vzniku majetkové škody na straně provozovatele."* Ve výše zmiňovaném případě mě zaujalo, že tento postup byl brán, jako nutná obrana z ohledu revizora a útok ze strany černého pasažéra.

Pro vedení střetu (konfliktní situace mezi obráncem a útočníkem) to znamená, že přiblíží-li se útočník na tuto vzdálenost, lze již takový jeho postup doprovodně chápat jako přímo hrozící útok. Za přímý útok se považuje útok, který nejen že trvá v okamžiku obrany, ale bezprostředně hrozí. Pojmeme „ hrozícím “ se zde rozumí bezprostředně předcházející jednání, které tvoří nebezpečí pro chráněné zájmy a které nevyhnutelně musí v nejbližší době začít. Při dané podmínce by neměl obránce vyčkávat až do skutečného zahájení útoku, jelikož pasivní očekávání útoku by ho mohlo přivést do velmi nevýhodné situace. Nutná obrana se připouští až do faktického ukončení útoku.

Např. rozhodnutí NS: *Nejvyšší soud dále konstatuje, že soudy nižších stupňů udělaly chybu a doposud učiněná skutková zjištění nepochybně svědčí o tom, že obviněný v posuzované trestní věci čelil přímo hrozícímu, resp. probíhajícímu fyzickému útoky ze strany poškozeného (bylo totiž zjištěno, že poškozený, po předchozí slovní rozepři, šel proti obviněnému s napřaženou pěstí v úmyslu udeřit obviněného, resp. že obviněný vytáhl z pouzdra u pasu nůž, tento otevřel a při pevném držení v levé ruce tečně k hrudníku*

poškozeného prudce vystrčil obě ruce proti hrudníku poškozeného právě v úmyslu zabránit napadení své osoby)¹⁷.

Nutná obrana není přípustná proti připravovanému útoku, který bezprostředně nehrozí. Proti ukončenému útoku není nutná obrana přípustná.

Putativní (domnělý) útok

Ze strany obránce byl odvrácen neexistující útok. Obránce se mylně domnívá, že pachatel podnikl útok a s ohledem na tento čin se nebude považovat za trestný čin úmyslný. V tomto konkrétním případě se bude jednat o nedbalost. Výše zmíněné se bude posuzovat podle zásad o skutkovém omylu.

Např. rozhodnutí NS: „Uvedené skutečnosti svědčí o jisté vnitřní nesouladnosti zjištění a úvah nalézacího soudu (na straně jedné je odmítána obhajoba obviněného, podle níž bránil manželku a děti, na straně druhé se připouští, že obviněný útočil v domnění, že jeho žena a děti jsou ohroženy, a je činěn závěr o tom, že pro zcela zjevnou nepřiměřenost intenzivní exces nešlo o nutno obranu), je zřejmé, že se tento soud s otázkou putativní nutné obrany (o nutnou obranu se v posuzovaném případě nemohlo jednat, neboť zde ve skutečnosti nebyl přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný trestním zákonem - poškozený prováděl zákrok, k němuž byl oprávněn) dostatečně nevypořádal, neboť se nezabýval tím, jak mohl nastalou situaci hodnotit obviněný, tedy jak vnímal a posuzoval v kritickém okamžiku jednání poškozeného, na které reagoval popsáním způsobem s uvedeným následkem. K tomu je třeba dodat, že otázku naplnění podmínek nutné obrany, či putativní nutné obrany, je třeba posuzovat z pohledu osoby, jejíž jednání je předmětem hodnotících úvah, a nikoliv z pohledu osoby jiné, byť by třeba šlo o osobu napadenou, v jejíž prospěch prvně zmíněná osoba jednala. Vzhledem k těmto skutečnostem a s přihlédnutím ke shora rozvedeným teoretickým východiskům pak nalézací soud ani nemohl přesvědčivým způsobem a správně vyhodnotit otázku přiměřenosti či nepřiměřenosti putativní nutné obrany. Ostatně, svůj závěr o zcela zjevné nepřiměřenosti jednání obviněného dostatečně konkrétně a přesvědčivě neodůvodnil. V souvislosti s tím se znovu připomíná, že o vybočení z mezí nutné obrany (putativní nutné obrany) pro její zcela zjevnou nepřiměřenost tedy půjde jen tehdy, jestliže pachatel použil prostředku podstatně silnějšího, než bylo za dané situace třeba k odvrácení útoku nebo když škoda způsobená nutnou obranou je v hrubém nepoměru ke škodě hrozící z útoku“.¹⁸

¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 1347/2008, ze dne 22.2.2008

¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 3 Tdo 944/2004, ze dne 21.9.2004

Útočník

S ohledem na výše uvedené je potřeba se taktéž zaobírat samotnou osobou útočníka, tím co ho po uskutečnění útoku čeká a zároveň jeho právy.

Útočníkem je osoba, která svým jednáním, konáním nebo opomenutím, ohrožuje (napadá) zákonem chráněné zájmy. Útok na chráněný zájem přímo hrozí nebo trvá. Stávající právní řád zastává stanovisko - útočníkem může být jen fyzická osoba. Tak tomu ovšem nebylo vždycky. Do možné skupiny útočníků můžeme zahrnout i útok zvířete. Současnou naukou je útok zvířete chápán jako okolnost jednání v krajní nouzi. Za útočníka může být v určité situaci považován i obránce, který po ukončení samotného útoku přejde do útoku s úmyslem vyrovnat si účty s útočníkem, i když od útočníka již žádné nebezpečí nehrozí. Za následek, takového jednání, je obránce trestně odpovědný a nemůže se odvolávat na to, že jednal v nutné obraně.

Řešení souvisí s praktickým posuzováním útoků osob jednajících ve skutkovém omylu, dětí, či osob nepřičetných. Je tedy nasnadě, zda útoky těchto osob posuzovat jako jednání navozující "stav nutné obrany" či "stav krajní nouze". Podmínky krajní nouze jsou přísnější na základě subsidiarity, proporcionality apod. než podmínky nutné obrany. Nutná obrana není připuštěna proti "útokům choromyslných osob a dětí, leč by obránce o chorobném stavu útočníka nevěděl".¹⁹ Další skupina názorů vytýká kladení nepřiměřených požadavků na osobu obránce, neboť tento, ač může jednat v krajní nouzi s modifikovanou podmínkou proporcionality, je i nadále vázán podmínkou subsidiarity - měl by se tedy pokusit nejdříve útoku vyhnout.

Pro odstranění nejasností by zde de lege ferenda byla zřejmě žádoucí ještě konkrétnější právní úprava této problematiky.²⁰

---

¹⁹ Solnař, V., *Trestní právo hmotné, Část obecná*, Nakl. Knihovny Sborníku věd právních a státních, Praha, 1947

²⁰ Mgr. Mlčák M., - justiční čekatel, *Nutná obrana II. - útočník*, <http://trestni.juristic.cz/45621/clanek/trest3>, citováno dne 13.1.2011

1. 4 Přiměřenost obrany

Obrana by měla být opakem útoku a její hlavní funkcí je odvrácení nebezpečí, které vzniká útokem člověka (útočníka) na zájmy chráněné trestním zákoníkem. Obranné jednání je namířené proti chráněným společenským vztahům a má znaky činu, který by byl jinak trestný. Obranné jednání (aktivní obrana) je odrazení útoku, má většinou formu konání, ale taktéž může mít formu opomenutí, např. je-li útok veden proti osobě, které přijde na pomoc její cvičený pes, kterého tato osoba nezadrží ani neodvolá. Útok (útočné jednání) je možno odvracet vlastnoručně, s použitím nějakého předmětu, zvířete, pomocí jiné osoby nebo "živého nástroje", ale taktéž např. pomocí automatického obranného zařízení. Obrana může směřovat přímo, ale i nepřímo, např. zničením nástroje, jehož útočník použil. Zde je spíše otázkou, jak zajistit ve vteřinovém okamžiku, aby se obránce správně rozhodl s ohledem na možné následky špatného aplikování nutné obrany.

Obrana by měla být časově omezená, nejdříve od okamžiku, kdy útok přímo hrozí a nejpozději do okamžiku, kdy již definitivně skončil. Obranné jednání (obrana) by měla směřovat proti útočnickovi a jen proti útočnickovi je přípustná nutná obrana. Je-li zde však případ, kdy je útočníků více, může obrana směřovat proti kterémukoliv z nich, nikoliv jen proti hlavnímu útočnickovi. Zde můžeme příkladně uvést rozhodnutí NS č. 24/1956 Sb. Pod samotnou obranu můžeme spatřovat aktivní obranu ustupování, odrazení ran. Posuzování rolí se posuzuje podle iniciativy na počátku jednání, nikoliv podle jeho průběhu nebo začátku. Hlavní rozlišovací podmínkou je to, kdo útok započal. Toto je složité rozpoznat, jelikož se může jednat o vzájemné napadení - a to především z důvodu, že napadený (obránce) se může aktivně bránit a to jednak z práva připuštěné preventivní obrany proti již hrozícímu útoku.

Požadavek přiměřenosti jednání v nutné obraně není postaven na úměrnosti zájmů chráněných trestním zákonem. Zákonodárce ji definoval tak, že obrana (jednání obránce) nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Je třeba si uvědomit, zda osoba obránce není v nevýhodě (bránila svůj majetek či život) a její motivace, aby útok skončil, je výraznější než motiv útočníka. Zde je na pováženu, zda obrana by nemohla opravdu velmi lehce převážit úroveň jednání útočníka.

Z výše uvedeného je možné vyvodit nutnost posouzení intenzity obou akcí (útoku a obrany) a v souvislosti s tím i následků hrozících z útoku a způsobených v obraně.

Základní podmínkou pro posouzení přiměřenosti obrany tedy není srovnání významu napadeného a obětovaného zájmu, ale okolnost, zda existuje určitý poměr mezi způsobem útoku a jednáním uskutečněným k jeho odvrácení.

Při posuzování otázky přiměřenosti jednání v obraně nelze pouze porovnat následky, které by hrozily z útoku a následně byly způsobeny v obraně, ale je třeba brát v úvahu celou řadu jiných a dalších faktorů, které charakterizují jednotlivý případ (posuzovanou situaci). Až v součtu všech faktorů hodnotíme jednání obránce s ohledem na způsob útoku, kterým bylo jednání v obraně vyvolané. Se zvláštním ohledem je stejně třeba posuzovat i subjektivní stav osoby, která útok odvracela.

S ohledem k subjektivnímu stavu osoby, která odvracela útok, je třeba zmínit i to, jak se čin útočníka jevil tomu, kdo jej odvracel. Skutečnost, zda obranné jednání splňuje podmínky přiměřenosti, se musí samozřejmě posuzovat podle objektivních okolností případu, ale i podle představ obránce - tedy podle toho, jak se čin útočníka jevil tomu, kdo jej odvracel. Představy obránce jsou pochopitelně ovlivněny objektivními okolnostmi. Při posuzování obráncových představ musíme zvážit podmínky, za jakých se musí rozhodovat. Čelí útoku, často na zdraví nebo životu, je překvapen, zaskočen a nemá čas na dlouhé přemýšlení. Musí se rozhodovat ve zlomku vteřiny o tom, jak bude jednat v situaci, do níž byl proti své vůli dotlačen. Útočník právě naopak, koná promyšleně, jeho jednání je cílené, moment překvapení hraje v jeho prospěch. Právě kvůli těmto skutečnostem by nebylo vhodné posuzovat obranné jednání příliš striktně a mít na jeho přiměřenost přehnané požadavky. Často je ovšem velice těžké v dané situaci rozhodnout co ještě přiměřené k odvrácení útoku je a co již přiměřené není.²¹ S tímto názorem se plně ztotožňuji.

Při posuzování přiměřenosti nutné obrany tedy srovnáváme i prostředky, jaké použil útočník a obránce, ale i způsob použití prostředků a jejich výsledek. Pro tyto prostředky platí jedna velmi důležitá zásada, sice ta, že mezi účinností útočných a obranných nástrojů nemusí být úměrnost. Podle prostředku, jaký útočník používá, může obránce odhadnout hrozící nebezpečí a zvolit způsob a prostředky obrany. Pokud se však chce obránce úspěšně ubránit, musí zvolit takový prostředek a intenzitu jeho použití aby útok odvrátil okamžitě, rychle a definitivně. To vše bez rizika pro sebe, protože napadený není povinen riskovat. V tomto ohledu žádný princip rovnosti zbraní neplatí. Obránce je oprávněn použít takový prostředek,

---

²¹ P. Šámal uvádí: „Požadavky na obránce však nesmí být v tomto směru přehnané, nelze tedy po něm žádat, aby dal přednost slabšímu, ale nejistému prostředku obrany“. Toto je srovnatelné s rozhodnutím č. 41/1980 Sb. rozh. tr.

jaký má v dané situaci k dispozici. Je tedy možné se i proti neozbrojenému útočnickovi bránit se zbraní, a tento samotný fakt nemůže automaticky znamenat překročení mezí nutné obrany²². Nejspíš je podle mého názoru velmi těžké v dané situaci zajistit, aby osoba obránce nejednala v jakémisi afektu, když vidí, že útočnicka zahnal na útěk, či dokonce přemohla. V celé své práci, přemýšlím nad studií, chování obránce, a zda by nešlo předejít jednání obránce, který se chce útočnickovi pomstít.

Pouhá skutečnost, že obránce použije proti neozbrojenému útočnickovi zbraň neznamená, že je obranou zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku.

V závislosti na konkrétních okolnostech případu není vyloučeno posoudit jako stav nutné obrany jednání osoby, která reaguje na fyzický útok neozbrojeného pachatele opakovaným použitím střelné zbraně, při čemž dojde k usmrcení útočnicka.

V ideálním případě tedy přiměřenost obrany znamená, že je schopna odrazit útok, je způsobilá k jeho spolehlivému a efektivnímu odvrácení. Obrana tedy musí být tak intenzivní, aby útok odvrátila, tedy z logiky věci silnější než útok, jinak by ho odvrátit nemohla. Škoda způsobená útočnickovi může být větší než škoda z útoku hrozící. Výrazně hrubý nepoměr by však mohl vést k závěru, že obrana byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, a tedy protiprávní. Na druhé straně se však nežadá, aby se obránce omezil jen na to, co je přiměřené způsobu útoku, protože i zákon sám dovoluje, aby obrana mohla být intenzivnější než jen přiměřená a její intenzitu povoluje až po hranici zcela „zjevně nepřiměřenou“. Toto už je, myslím si, rozsah obranného jednání dostačující na to, aby institut nutné obrany splňoval svůj účel.

Chtěla bych také upozornit a zmínit se o novém případě, který ukázal na problematiku instalace automatických obranných zařízení pro účely nutné obrany. Tato automatizovaná automatická obranná zařízení (např. chata zabezpečená příslušným zařízením) fungují různým způsobem. Při násilném vniknutí, či vniknutí v době, kdy jsou aktivována, zapnou zabezpečovací alarm, sirénu, elektrické osvětlení, aby upozornila strážce objektu, či majitele na nebezpečí. Existují také zařízení, která mají za úkol zamezit vetřelci v útěku, poranit ho, či dokonce dotyčného zabijí. Je velmi těžké se vcítit do situace, kdy je třeba Vaše chata, již po několikáté vykradena, zničena a Vás již nenapadá, kdo by Vám mohl pomoci. V tomto případě majitel chaty několikrát volal Policii České republiky a nikdy nebyl nikdo dopaden, natož odsouzen.

---

²² R4 7/1995, Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Komentář k trestnímu zákonu, 5. vydání. Praha : C.H. Beck, 2003, s. 123.

Ve výše uvedených případech nastávají problémy s případnou trestní odpovědností majitelů objektů, v nichž jsou takovato zařízení instalována. V našem právním řádu nejsou pravidla použití automatických obranných zařízení uvedena. Podle zásady in dubio pro reo, je analogie ve prospěch dovolená. "Automatická obranná zařízení však musí působit v mezích nutné obrany podle tr. zákona, což je mnohdy technicky obtížné, neboť taková zařízení nelze zpravidla regulovat tak, aby nezpůsobila škodu neodpovídající charakteru a intenzitě útoku."²³

Např. rozhodnutí Nejvyšší soud ČR č. Tpjn 303/2008 - Instalace a použití automatického obranného zařízení, jehož účelem je odvrátit možný nebo předpokládaný budoucí útok na zájem chráněný trestním zákonem na určitém místě bez součinnosti obránce (např. nástražné systémy, samostříly, zapojení elektrického proudu do mříží či kovového oplocení nemovitosti), samo o sobě nevylučuje naplnění podmínek nutné obrany podle § 13 tr. zák.

K tomu, aby byly splněny podmínky nutné obrany v případě použití automatického obranného zařízení zejména v podobě nástražného systému, který se automaticky uvede v činnost po vniknutí útočnicka do chráněného objektu, musí být zabezpečeno, aby se aktivovalo jen proti přímo hrozícímu či trvajícím útoku na zájem chráněný trestním zákonem a aby jeho účinnost nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Při zaviněném nedodržení podmínek nutné obrany tím, kdo jej instaloval a odpovídá za jeho provoz, přichází v úvahu jeho odpovědnost za trestný čin spáchaný zpravidla z nedbalosti.²⁴

1. 5 Ukončení nutné obrany

Jednání obránce, který byl napaden a brání se útočnickovi by mělo skončit okamžitě po odvrácení útoku. Nejpozději však do okamžiku, kdy již útočník nepokračuje ve svém útoku nebo již obránce získal určitou převahu při své obraně.

Obránce však může přesáhnout zákonné meze nutné obrany a v tomto případě se tak dopustí trestného činu ve smyslu povinných znaků. Toto je možné v případě, kdy bude způsob vedení obrany zjevně nepřiměřený způsobu útoku. Vždy ovšem při posuzování jeho jednání dojde k uplatnění některých polehčujících okolností podle § 41 trestního zákona. Obránce ale může z meze nutné obrany vybočit také ve skutkovém omylu - útok subjektivně považoval za reálný, ačkoliv byl pouze zdánlivý. Jeho jednání bude posuzováno ve smyslu zavinění

---

²³A. Dolenský, F. Novotný, Nutná obrana a automatická obranná zařízení, Trestní právo, ročník III., č. 1, 1998, s. 9

²⁴http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/judikatura_prevedena2.nsf/WebSearch/3B6A3C66F554DA4EC12578330045333E?openDocument, rozhodnutí Nejvyšší soud ČR č. Tpjn 303/2008

nedbalostního. Je tedy trestné pouze tehdy, pokud zákon trestní odpovědnost u toho kterého trestného činu předpokládá.

Druhy vybočení (excesy) z nutné obrany můžeme rozdělit:

intenzivní

extenzivní

putativní

Exces intenzivní

– jednání obránce (obrana) byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku např: střelba po vetřelci, který vnikl na zahradu, aniž tu byly okolnosti svědčící o bezprostředně hrozící zjevné agresi. Tento případ má až velmi extrémní podmínky, ale zkusme si představit, situaci, kdy na zahradě již poněkolkáté řádil zloděj a nyní Vás napadl a utíká. Víte, že v zahradě je ještě Vaše dítě. S klidným svědomím si nedokážu představit žádného rodiče, kterého by nenapadlo střílet. Samozřejmě by se nejednalo o nutnou obranu, ale chtěla bych poukázat na opravdu malý časový okamžik, kdy si osoba obránce musí uvědomit veškeré podmínky nastalé situace.

Např. Nejvyšší soud 5 TDO 162/2007 - Nutná obrana je vyloučena z důvodu tzv. intenzivního excesu tehdy, když čin obránce jasně, očividně neodpovídá všem okolnostem charakterizujícím způsob útoku. Podle ust. § 13 tr. zák. nesmí být nutná obrana ve vztahu ke způsobu útoku zcela zjevně nepřiměřená. Může být nepřiměřená nebo zjevně nepřiměřená. Pro jednání v nutné obraně není podstatná tzv. subsidiarita. Intenzivní exces z mezí nutné obrany nelze spatřovat jen v tom, že napadená osoba se útoku nevyhnula útekem, i když byl útek možný, anebo že nezvolila mírnější možnou obranu, pokud použitou intenzivnější obranu ještě nelze považovat za zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku. V případě excesu z mezí nutné obrany je podmínkou trestní odpovědnosti obránce nejen zaviněné překročení mezí nutné obrany, ale jeho zavinění se musí vztahovat též ke znakům příslušné skutkové podstaty, kterou tím naplnil, přičemž nemusí jít o stejnou formu zavinění.²⁵

Exces extenzivní

– jednání obránce (obrana) nebyla s přímo hrozícím nebo trvajícím útokem současná. (Útok ještě nehrozil nebo byl již ukončen a obrana byla předčasná). V jednání obránce bylo

---

²⁵http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/judikatura_prevedena2.nsf/WebSearch/D0F9E9396B88EE5DC12576000026A018?openDocument, Nejvyšší soud 5 TDO 162/2007

pokračováno ještě po skončení útoku - např. obránce si neuvědomil, že útok již skončil, nebo pokračuje ve fyzickém ubližování útočníkovi ze msty i v době, kdy skončil.

*Např. rozhodnutí č. 16/1994 - I Sb., rozh. tr. - zavinění ve vztahu k překročení mezí. Podmínkou trestnosti je překročení mezí nutné obrany. V takových případech je třeba důsledně zjistit, zda šlo o úmyslné nebo nedbalostní překročení a přihlížet přitom i k rozrušení obránce vyvolanému útokem.*²⁶

Vybočení z meze nutné obrany je protiprávní, pro společnost škodlivé, a proto je trestné podle toho, jaká skutková podstata trestného činu byla takovým jednáním naplněna. Může jít jak o čin dolůzní tak i o čin kulpózní.²⁷ Za jednání v nutné obraně se nepovažuje, pokud obránce ve svém jednání pokračuje v době po definitivním skončení stavu ohrožení zákonem chráněných zájmů, například z důvodu odplaty za předchozí útok. V takovém případě je jeho jednání posouzeno jako úmyslný trestný čin.

V případech excesu z nutné obrany je obránce, stejně jako u putativní obrany trestně odpovědný za případný nedbalostní trestný čin a jeho vybočení z nutné obrany by mělo být obecně polehčující okolností podle § 41 TrZ.²⁸

---

²⁶ Drašík A., Hasch K., Kučera P., Rizman S., Přehled judikatury - Trestné činy proti životu a nutná obrana, Nakladatel: ASPI Publishing, 2007, s. 98. ISBN 9788073572532

²⁷ Jelínek, J. a kol., *Trestní právo hmotné (obec. část)*, 1. vydání, Linde, 2004, s. 247, ISBN 80-7201-501-X

²⁸ Hejda, J. a kol., *Vybraná témata kriminalistiky a trestního práva*, Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica, 2007, s. 179. ISBN 978-80-245-1163-4

2 Okolnosti vylučující protiprávnost

Jsou to takové skutečnosti, které pachatele činu, který by jinak za jiných okolností byl trestným činem, ospravedlňují. Jeho jednání od počátku není trestným činem, chybí mu protiprávnost i nebezpečnost pro společnost. Takto definuje okolnosti vylučující protiprávnost právní teorie, jelikož zákon tuto definici neuvádí.²⁹

2. 1 Všeobecně

V demokratických státech je právním řádem zaručováno, že občané mohou legálně bránit vlastní život a svůj majetek před útočnými dostupnými prostředky. V trestním zákoníku jsou však ukotveny výjimky, kdy si občan může nejenom svůj život ale i majetek bránit bez toho, aby se vystavoval nebezpečí právního postihu. Jedná se o tzv. krajní nouzi a nutnou obranu. Zájmy které právní řád nechrání, nemohou být chráněny nutnou obranou, ani krajní nouzí ve smyslu beztrestnosti této obrany. Není ovšem vyloučena obrana v mezích jiného právního předpisu, např. zákon o přestupcích, dovoluje obranu na ochranu zájmů chráněných jakýmkoliv zákonem. Občanskoprávní nauka vymezuje jako předmět ochrany osobu fyzickou, ale i majetek osoby právnické nebo státu.

Problematika okolností vylučující protiprávnost zahrnuje zejména instituty nutné obrany a krajní nouze. Patří mezi stálé otázky, kterými se právní věda i právní praxe zabývá. Jedná se o jednu ze základních právních otázek spjatou s právní odpovědností, zejména se základy trestní odpovědnosti.

Z okolností vylučujících protiprávnost upravuje nový TZ výslovně pouze krajní nouzi v § 28, nutnou obranu v § 29, oprávněné použití zbraně v § 32 a na rozdíl od dřívější úpravy také svolení poškozeného v § 30 a přípustné riziko v § 31. Z dalších okolností, které nejsou výslovně uvedeny v novém TZ, ač dle teorie a praxe vylučují protiprávnost, lze uvést např. lékařský zákrok či zadržení. Analogická aplikace důvodů vyloučení protiprávnosti je přípustná, jelikož nedochází k rozšíření trestní odpovědnosti, ale naopak k jejímu zúžení, což není v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege*. Je nutné vždy vycházet ze zásady *in dubio pro reo* a v případě skutkových pochybností vycházet ze stavu příznivějšího pro osobu obviněnou z činu, o jehož protiprávnosti a trestnosti se rozhoduje.

---

²⁹ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné, obecná část, zvláštní část, Praha : Linde Praha, a.s., 1. vydání, 2005, s. 238.

2. 2 Oprávněné použití zbraně

V § 32 TrZ., je uvedeno, že trestný čin nespáchal ten, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem. Oprávněné použití zbraně můžeme podřadit především mezi následující skupiny:

Příslušníci Policie České republiky a GIBS na základě zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Policii ČR“), zejména §56 tohoto zákona, a zákona č. 341/2011 Sb. o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů zejména §25 tohoto zákona.

Obecní policie na základě zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o obecní policii“), zejména §20 tohoto zákona.

Celní stráž na základě zákona č. 13/1993 Sb., celní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „celní zákon“), zejména §40 tohoto zákona.

Vězeňská služba a justiční stráž na základě zákona č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční stráž, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o vězeňské službě a justiční stráž“), zejména §18 tohoto zákona.

Příslušníci ozbrojených sil a Vojenská policie České republiky na základě zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ozbrojených silách“), zejména §42 tohoto zákona, a zákona č. 124/1992 Sb., o Vojenské policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o vojenské policii“), zejména §32 tohoto zákona.

Příslušníci zpravodajských služeb na základě zákona č. 153/1994Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zpravodajských službách“), zejména §17 tohoto zákona, zákona č. 154/1994 Sb.,o Bezpečnostní informační službě, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o BIS“), zejména §5 tohoto zákona a zákona č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o vojenském zpravodajství“), zejména §5 tohoto zákona.

V těchto případech, kdy je dána zákonná možnost použití zbraně, je důležité si uvědomit, že ti, co mají oprávnění použít zbraň, by měli vědět na sto procent, kdy je takovéto použití zbraně opravdu zákonné.

Např. podmínky městských strážníků v Kladně: „Každý rok strážníci musí prokázat svou fyzickou zdatnost testy shodnými s testem pro přijetí uchazeče o práci strážníka, jsou přezkušováni z praktického použití donucovacích prostředků, průběžně seznamováni s novelizacemi zákonů, vyhlášek a předpisů, procházejí školením řidičů, školením pro poskytování první pomoci, školením z řízení dopravy. Jednou za tři roky obhajují své osvědčení strážníka zkouškou před komisí Ministerstva vnitra ČR a jsou přezkušováni z dopravních předpisů. Jednou za pět let obnovují zbrojní průkaz. Někteří strážníci jsou navíc proškoleni a jsou držiteli osvědčení nebo certifikátů, které je opravňují k výkonu speciálních úkolů a svou specializaci musí opět v pravidelných intervalech obnovovat. Strážník Městské policie Kladno si musí udržovat svou fyzickou, psychickou, intelektuální a vědomostní kondici, aby mohl práci strážníka vykonávat, a navíc se musí neustále ve své práci zdokonalovat.“³⁰

Pojem zbraň nám vysvětlí zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR. Zbraní se rozumí zbraň střelná, sečná, bodná - v technickém slova smyslu - pistole, samopal, nůž, meč, granát. Pro účely trestního zákona se zbraní rozumí „cokoli, čím je možno učinit způsob útoku proti tělu důraznějším.“³¹

Problematiku střelných zbraní upravuje zákon o zbraních. Zbraně a střelivo jsou zde rozděleny do kategorií:

- A (zakázané zbraně, zakázané střelivo nebo zakázané doplňky zbraní),
- B (zbraně podléhající povolení),
- C (zbraně podléhající registraci)
- D (ostatní zbraně), přičemž jsou zde stanoveny podmínky, za kterých lze zbraně a střelivo těchto kategorií nabýt do vlastnictví, držet a nosit.

Zbraně jsou zařazovány do jednotlivých kategorií, mimo jiné vzhledem ke své konstrukci, době výroby a samozřejmě účinnosti.

Trestný čin nespáchá ten, kdo použije zbraň v mezích příslušných zákonných předpisů - pro Policii ČR zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů a pro obecní policii zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů.

Policista i strážník obecní policie má pevně stanoveny i určité omezující podmínky k použití zbraně. Požadavek subsidiarity je vyjádřen v ustanovení § 39 odst. 3 ZoPČR tak, že

³⁰ <http://www.mestokladno.cz/vycvik-strazniku/d-1401556/p1=2100019389>

³¹ Kuchta, J.: Nutná obrana, 1. vydání, Brno, MU Brno, 1999, s. 226. ISBN 80-210-2198-5

použití zbraně policistou v případech uvedených v odstavci 1 písm. a) až g) je přípustné pouze tehdy, jestliže použití donucovacích prostředků by bylo zřejmě neúčinné.

Obdobně je vyjádřen v ustanovení § 20 odst. 2 ZOP, kdy použití služební zbraně strážníkem v případě uvedeném v odstavci 1 písm. b) je přípustné pouze tehdy, jestliže použití donucovacích prostředků by bylo zřejmě neúčinné.

Před použitím zbraně v případech uvedených v ustanovení § 39 odstavci 1 písm. a) až e) ZoPČR je policista povinen vyzvat osobu, proti které zakročuje, aby upustila od protiprávního jednání s výstrahou, že bude použito zbraně. Od výzvy s výstrahou může upustit jen v případě, že je ohrožen jeho život nebo zdraví anebo je-li ohrožen život nebo zdraví jiné osoby a služební zákrok nesnese odkladu.

Při použití zbraně je policista povinen dbát nutné opatrnosti, zejména aby nebyl ohrožen život jiných osob a co nejvíce šetřit život osoby, proti níž jeho zákrok směřuje. Oproti tomu strážník je při použití služební zbraně povinen dbát nutné opatrnosti, zejména aby nebyl ohrožen život jiných osob, a co nejvíce šetřit život a zdraví osoby, proti níž zákrok směřuje. Zde pokládám za důležité uvést článek, který vyšel ve střelecké revue, a poté byl i převzat na www.policista.cz:

„New York Police Department pravidelně vydává roční přehledy o střeleckých incidentech, do kterých byli zapojeni tamní policisté; zatím nejnovější přehled pochází z roku 2005. V tom roce bylo v New Yorku zaregistrováno 123 případů použití služebních zbraní, v nichž figurovalo 166 policistů (z toho 103 řadových uniformovaných policistů, 33 detektivů, 19 seržantů, 9 vyšších šarží a dva utajení agenti) a bylo vystřeleno 616 ran. To znamená, že zbraň použilo ani ne půl procenta (0,44 %) policistů. Newyorský policista by tak použil služební zbraň v průměru jednou za víc než 200 let, což při obvykle odsloužených dvaceti letech znamená, že za celou dobu své služby si mimo střelnici vystřelí jen každý desátý policista.

Srovnáme-li situaci s Českou republikou, není rozdíl zase tak diametrální. V roce 2007 u nás bylo evidováno 67 případů použití služební zbraně Policie ČR, což je o málo víc než polovina počtu případů zaznamenaných v New Yorku (a českých policistů je o něco víc). Jenže kdybychomdo toho započítali i takzvané varovné výstřely, které v New Yorku buď neznají, nebo neevidují, dostali bychom se na 213 případů použití zbraně v ČR za rok – a to nehovoříme o městských a obecních policejních sborech, jejichž strážníci nepochybně střílejí také.

Naopak sem nepatří případy použití služební zbraně proti psům, protože tato kategorie je sledována samostatně. V roce 2005 bylo těchto případů zaregistrováno 32, tedy 26 procent z celkového počtu. Dalších 24 „incidentů“ (19 %) připadá na náhodné, respektive nezamýšlené výstřely ze služebních zbraní a pět případů se nepodařilo zařadit do žádné z uvedených kategorií (některé z nich připadají na sebevraždy).“³²

Z výše uvedené si můžeme dovodit, jak často používá Policie České republiky své služební zbraně.

Oprávněné použití zbraně policistou či strážníkem obecní policie je tedy velmi striktně definováno. K tomuto bych chtěla jen upozornit na pojem „nebezpečný pachatel“. Tento pojem je velmi složitý a zasloužil by přesnější definici. Ve své práci se tomuto pojmu nebudu konkrétněji věnovat.

2. 3 Krajní nouze a nutná obrana

Krajní nouze

V § 28 TrZ. je uvedeno, že jednání v krajní nouzi je čin jinak trestný, kterým je odvráceno přímo hrozící nebezpečí. Krajní nouze je situace přímo hrozícího nebezpečí, které je třeba odvrátit a které ten, kdo je odvrací, sám nevyvolá. Jde o jednání, které by za jiných okolností mohlo být trestným činem, ale pachatel se ho dopustil v situaci, kdy odvracel přímo hrozící nebezpečí.³³

O krajní nouzi nejde v případě, že nebezpečí bylo možno odvrátit jinak nebo následek je zřejmě stejně závažný nebo závažnější než ten, který hrozil a nebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen takové nebezpečí snášet. I v případě krajní nouze se musí jednat o jednání přiměřené. O krajní nouzi nejde v případě, kdy mohlo být přímo hrozící nebezpečí odvráceno jinak, než činem, který může být považován za trestný.

---

³² <http://www.policista.cz/clanky/reportaz/jak-se-strili-v-new-yorku-511/>

³³ Např. Za horkého dne vidíte na parkovišti v zamčeném autě samotné dítě, které trpí horkem, majitel se nevrací a hrozí zdravotní újma. Rozbití skla u auta za účelem poskytnutí pomoci bude posuzováno jako krajní nouze.

Nutná obrana

V § 29 TrZ. je uvedeno, že se jedná o čin jinak trestný, kterým se odvrací útok přímo hrozící nebo trvající a nejde o trestný čin. O nutnou obranu nejede v případě, že byla-li obrana zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Nutná obrana - právo odvracení přímo hrozícího nebezpečí trvajícího útoku na právem chráněné zájmy napadeného jednáním, které je namířeno proti útočníkovi. Aby nebyla trestným činem, nesmí být zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Pod pojmem nebezpečí si můžeme představit stav hrozící poruchou zájmu chráněnému trestním zákonem. Zdrojem nebezpečí zde mohou být například přírodní síly, útoky nepoštvaných zvířat, působení různých nástrojů člověkem nevyvolané a nezaviněné nebo procesy probíhající v lidském těle jako např. hlad či bolest. Nebezpečí, ale může být vyvoláno i oprávněným činem. Taktéž toto nebezpečí může být vyvoláno osobou, která je sama ohrožena (např. tím, kdo rozdráždil psa, který na něj poté zaútočil).³⁴ Zde je potřeba vyloučit nebezpečí, které jednatel záměrně vyvolal, aby se vyhnul trestní odpovědnosti (např. jednání osoby, která rozdráždí psa pobíhajícího na sousedním pozemku, aby jej poté mohla z nenávisti k sousedovi jako „útočícího“ zabít).³⁵ V těchto případech, kdy je nebezpečí vyvoláno protiprávním útokem, to znamená nějakým lidským jednáním, pak podmínky nutné obrany a podmínky krajní nouze splývají a ohrožená osoba se může rozhodnout, s přihlédnutím k dalším podmínkám, kterého z těchto jednání využije. Tak tomu bude například při loupežném přepadení poštovní doručovatelky, která se může rozhodnout, zda se bude přímo bránit útočníkovi za podmínek nutné obrany, a nebo zda poškodí zájmy třetích osob a vydá mu svěřené peníze (popř. jiné cenné zásilky) při splnění podmínek krajní nouze.³⁶

Jde o jednání, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájmy chráněné trestním zákonem. Útok musí přímo hrozit, jde o jednání proti útoku, který již začal, ale ještě není ukončen.

---

³⁴ Jelínek, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* Praha: Leges, 2009, s. 243.

³⁵ Šámal, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2009, s. 322.

³⁶ Kratochvíl, Vladimír a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* Praha: C. H. Beck, 2009, s. 366.

Rozdílnost obou institutů

Ve výše uvedených odstavcích byly popsány oba instituty a to jak nutná obrana, tak krajní nouze. Společným znakem obou institutů je, že oba mají stejnou podstatu, vylučují společenskou škodlivost, protiprávnost i trestnost a jsou chápány jako společensky prospěšné. Shodným znakem je i snaha ochraňovat zájmy nejen své vlastní, ale současně i jiných osob, popř. celé společnosti. Možnost využití obou uvedených institutů není povinností každého z nás, ale naším právem.

Pokud chceme hovořit o rozdílech obou institutů, jedná se především o jednání osoby, která se brání, je v defensivě. Jednání při nutné obraně je vždy s pohledu časového sledu od začátku zaměřeno proti útočníkovi, a tomuto útočníkovi je také vždy působena škoda. Pokud se jedná o krajní nouzi, je jednání osoby však směřováno proti někomu jinému, třetí osobě, nikoliv proti skutečnému útočníkovi (osoba fyz. nás napadající), která se na vzniku nebezpečí nebo na útoku ani nepodílí. Nenesse na něm žádnou vinu a mnohdy nebývá na místě činu ani přítomna. „*Proto zákon klade na jednání v krajní nouzi mnohem přísnější podmínky než je tomu u nutné obrany*“³⁷. V případě institutu krajní nouze se vyžaduje také subsidiarita takového jednání, tedy nemožnost odvrátit nebezpečí bez způsobení škody. Opakem tomu je, v případě nutné obrany, kdy subsidiarita není vyžadovaná vůbec, nelze od nikoho žádat, aby rezignoval na vlastní obranu – to by byla turpa fuga – potupný útěk.

Zároveň s výše uvedenou zásadou subsidiarity je spojována také zásada proporcionality, tzn. porovnání následků, resp. výše způsobené škody, kdy následek způsobený jednáním v krajní nouzi nesmí být zřejmě stejně závažný nebo závažnější než ten, který hrozil. Oproti tomu v nutné obraně je tato zásada přítomna jen okrajově, nutná obrana postihuje útočníka, tedy toho, kdo nebezpečí úmyslně vyvolal, a proto na něj není třeba brát tolik ohledů. Zásada proporcionality bude uplatněna, pouze pokud se bude obrana jevit jako zcela zjevně nepřiměřená útoku, tedy například při usmrcení pachatele při útoku na majetek zanedbatelné hodnoty.

Často diskutovaným problémem v právní teorii je kvalifikování útoku osoby nepřičetné, dítěte nebo osoby jednající ve skutkovém omylu. Dřívější právní názor byl útok těchto osob posuzován podle zásad o krajní nouzi, a tudíž bylo vyžadováno dodržení podmínky subsidiarity. Podmínka proporcionality byla sice zmírněna v tom smyslu, že bylo možné beztrestně odvracet i hrozící škodu způsobením škody téže závažnosti, jako byla ta, která

---

³⁷ Kuchta, J. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 179.

hrozila, přesto byla stále přítomna. S tímto názorem byly ovšem kladeny na obránce neúměrné požadavky. Je nutno zmínit že tyto výše uvedené útoky mohou být velmi bezohledné a nebezpečné. Ostatně i útok dětí, pokud to budou tři ozbrojení čtrnáctiletí chlapani či nepřičetné osoby, které útočí bez ohledu na následky, či vlastní bezpečnost, a možná zranění mohou být neskonale nebezpečnější než napadení jedním přičetným neozbrojeným dospělým útočníkem.

Současným názorem na tuto problematiku, ke kterému se kloní i odborná literatura je, že nutná obrana je přípustná za splnění všech zákonných podmínek na ni kladených, i proti útoku osoby nepřičetné, dítěte nebo jednající ve skutkovém omylu.³⁸ V tomto směru došlo tedy k posunu v hodnocení těchto útoků právní teorií a tyto formy nebezpečí již nejsou považovány za stav krajní nouze, ale nutné obrany.

Na základě výše uvedených faktů lze říci, že oba instituty jsou spolu spjaty a zdánlivě se částečně prolínají. Především vzhledem k podmínkám subsidiarity, proporcionality a racionálně zdůvodněnému posunu útoků osob nepřičetných, dětí a osob jednajících ve skutkovém omylu do okolností odůvodňujících stav nutné obrany, došlo již k definitivnímu vymezení hranice mezi nutnou obranou a krajní nouzí.

2. 4 Svolení poškozeného

V § 30 TrZ. je uvedeno, že trestný čin nespáchal ten, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy jsou činem dotčeny a tato osoba o nich může bez omezení oprávnění rozhodovat.

Pro vysvětlení pojmu svolení poškozeného je potřeba si uvědomit, že svolení poškozeného musí být dáno předem nebo současně s jednáním osoby páchající čin jinak trestný, dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně. Pakliže bude svolení dáno až po činu, bude zřejmě pachatel beztrestný, mohl-li předpokládat že dotčená osoba by tento souhlas jinak udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům.

Za svolení nelze považovat souhlas k ublížení na zdraví nebo usmrcení, výjimkou jsou svolení k lékařským zákrokům, která jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe.

Další výjimkou je trestní stíhání se souhlasem poškozeného. Musí jít o souhlas daný předem. Nezabavuje ovšem pachatele trestní odpovědnosti v případech, kdy dojde k ublížení

---

³⁸ Šámal, Pavel. *Trestní zákoník : komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 331.

na zdraví nebo ke smrti. Podmiňuje trestní stíhání u taxativně vymezených trestných činů³⁹ proti tomu, kdo je v blízkém vztahu k poškozenému, souhlasem tohoto poškozeného. Nedá-li poškozený souhlas s trestním stíháním nebo jej vezme zpět, je trestní stíhání nepřípustné.

Jedná se zejména o stíhání pro trestné činy a to proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou blízkou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď. A to tehdy, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, příbuznému v přímém pokolení, sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu či druhu anebo osobám v poměru rodinném či obdobném, jejichž újmu by pociťoval jako vlastní.

Je-li poškozených v dané věci několik, stačí souhlas i jediného z nich. Vyjádření je podáno písemně nebo ústně do protokolu. Poškozený má právo vzít souhlas kdykoliv zpět, až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas nelze opětovně udělit.

Souhlasu poškozeného není třeba, byla-li činem způsobena smrt, není-li poškozený schopen dát souhlas pro duševní chorobu či poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo byla-li způsobilost omezena. Také je-li poškozeným osoba mladší 15ti let nebo byl-li souhlas dán nebo vzat zpět - v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

2. 5 Přípustné riziko

V § 31 TrZ. je uvedeno, že trestný čin nespáchal ten, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak.

O přípustné riziko se nejedná v případě, že taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jím byl dán k ní v souladu s jiným právním předpisem souhlas, nebo výsledek, k němuž směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičí dobrým mravům.

---

³⁹ Např. násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci § 197a, pomluy § 206, neposkytnutí pomoci § 207 a 208, poškozování cizích práv § § 231 odst. 1, 2, vydírání 209, ublížení na zdraví § 221, 223 a 224, omezování osobní svobody § 247, zpronevěry § 235 odst. 1, krádeže § 248, porušování povinnosti při správě cizího majetku § 255, poškozování věřitele § 256 atd.

K základním podmínkám přípustného rizika především patří:

- riziko plynoucí z jednání musí mít společensky prospěšné zaměření
- subsidiarita, tzn. že výsledků a prospěchu nelze bez rizika dosáhnout nebo jen za neúměrně vyšších nákladů
- určitý poměr mezi možným rizikem a ztrátou
- optimální informovanost a postup lege artis
- zákaz riskovat s lidskými životy
- vymezený okruh osob oprávněných přijímat riziková rozhodnutí
- soulad s požadavky právních norem
- požadavek hodnotit rizika ex ante, nikoliv ex post ⁴⁰

Přípustné riziko - je nově zařazenou okolností vylučující protiprávnost do nového TrZ. Zabývá se rizikem jako takovým. Týká se situací, kdy má pachatel odborné předpoklady, ale i přes všechna zabezpečení dojde k následku a tento by mohl být posouzen jako trestný čin.

Tato úprava umožňuje odlišit trestné činy od beztrestných neúspěchů iniciativy subjektů rizika. Jedná se o vodítko justičním orgánům k spravedlivému, zákonnému a jednotnému rozhodování činů spojených s vědecko-technickým rozvojem, podnikatelskými aktivitami. Naplní i funkci výchovnou tak, aby přesvědčivě čelil tvrzení pachatelů, že jednali v přípustném riziku. Zejména v těch situacích, kdy má ohrožovatel odborné předpoklady.

---

⁴⁰Kuchta, J. In Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné obecná část, 3. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 386.

2. 6 Výkon práv a povinností

V následujících odstavcích uvádím skutečnosti upravené mimo trestní zákoník

Plnění zákonné povinnosti nebo rozkazu

Situace, kdy k plnění zákonné povinnosti opravňuje osobu povolanou, plnění je nařízeno rozkazem nadřízeného orgánu, zejména u složek obrany státu. Musí vždy plynout ze zákona. Zde je potřeba si uvědomit, že se může jednat i o plnění rozkazu, která by mohla být trestným činem. V zásadě by měl např. voják z povolání rozkaz odmítnout a nechat rozkaz vydat písemnou formou. Nemusí s ním souhlasit, ale stejně by pak musel rozkaz uposlechnout a následné jednání by mělo postihnout velitele, který tento vadný rozkaz vydal.

Např. soudce vezme obviněného do vazby - nedopouští se ovšem omezování osobní svobody - povinnost přímo ze zákona; lékař amputuje nohu - vysvětlí pacientovi veškeré podmínky nastalé situace.

Výkon práva a povolání

Týká se situací, kdy má pachatel odborné předpoklady, ale i přes to dojde k následku a následek může být posouzen jako trestný čin.

Např. střelní mistr likviduje vysoký komín a udělá vše dle znalostí a zkušeností a v souladu se stanovenými postupy, ale přesto komín spadne na dům - nepůjde o trestný čin⁴¹.

Riziko ve výrobě a výzkumu

Situace, kdy má pachatel odborné předpoklady, ale přes všechna zabezpečení dojde k následku a tento může být posouzen jako trestný čin. Platí zejména o výzkumu v oblasti léků, dochází-li k jejich testování na lidech⁴².

U dovoleného rizika musí jít o společensky prospěšný cíl, přičemž riziko je odůvodněno všestranným uvážením situace s přihlédnutím k současnému stavu vědeckých poznatků. Další podmínkou je podpůrnost (subsidiarita) riskantního jednání, tzn., že daného cíle nelze dosáhnout jinak. V těchto případech je nutné si uvědomit technologický pokrok, nové poznatky ve vědě, rychlost, s jakou jsou objevovány nové technologie a vlastnosti látek. Je

---

⁴¹ <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/nutna-obrana-a-krajni-nouze>

⁴² Kuchta, J.: Nutná obrana, 1. vydání, Brno, MU Brno, 1999, s. 175. ISBN 80-210-2198-5

otázkou , kam až riziko ve výrobě a výzkumu může dojít. Toto ovšem není předmětem práce a dále se tomuto problému nebudu věnovat.

Nejde o přípustné riziko, jestliže taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jím byl k ní dán v souladu s jinými právními předpisy souhlas, nebo výsledek, k němuž směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiných právních předpisů, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přiči dobrým mravům (§ 31 odst. 2 TrZ).

3 Historický vývoj nutné obrany

První zmínku, kterou můžeme najít o nutné obraně vyjádřil Cicero a označil ji jako nepsaný přírodní zákon, který není možný zdědit, ani se ho naučit. Jde o právo přirozené, jehož základem je pud sebezáchovy, velící konkrétní osobě dát přednost obraně svých zájmů před jejich poškozením. Zmíněno to bylo taktéž v úvodní první kapitole v obhajobě (nebo spíše v řeči Cicera na obhajobu Milona). V 17. a 18. stol. přirozenoprávní škola pod vlivem osvícenství opouští myšlenku povinné nutné obrany a považuje pro zdůvodnění za dostačující podstatu člověka a společnosti. Další vývoj nutné obrany a krajní nouze na konci 18. stol. byl ovlivněn filosofií německého filosofa Emmanuela Kanta. Podle jeho koncepce je ústředním bodem pojem svobody a právní volnosti, jejich dosažení a zároveň jejich ochrana - tedy představa dobrovolného spojení lidí s tím, že se vzdávají práva na sebeobranu. Chránit je bude stát, který je povinen blaho jednotlivce zajistit. Až po nesplnění této povinnosti státem má člověk právo bránit se sám. Přirozenoprávní pojetí je individualistické a nezohledňuje společenský vývoj.

Postupně již bylo neúnosné prosazování takových neomezených práv a v polovině 19. stol. se začínají objevovat první zákonná omezení. Již zde je patrný základ současné právní úpravy okolností vylučujících protiprávnost.⁴³

V následujících kapitolách se budu věnovat rozvoji institutu nutné obrany do roku 1950 a od roku 1950 do současnosti. Tento právní institut je velmi zajímavý z pohledu politických změn a z pohledu, jak byla nutná obrana chápána.

Zajímavostí, která mě překvapila, byla, že nutnou obranu nebylo možné využít v průběhu rvačky. Toto jednání bylo možné použít pouze v případě, když obránce svoje aktivní jednání při rvačce již ukončil a při svém odchodu byl opět napaden. Dalším zvláštním omezením při nutné obraně bylo nemožnost jejího užití proti úřednímu úkonu. Opak byl dovozen, jestliže byl tento úkon bezprávný, nedovolený nebo nenáležel do působnosti příslušné osoby. Existovaly zde ovšem nejasnosti týkající se útoku nepřičetného či dítěte⁴⁴.

---

⁴³ Kuchta, J.: *Nutná obrana*, 1. vydání, Brno, MU Brno, 1999, s. 14 - 15. ISBN 80-210-2198-5

⁴⁴ Kallab, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Částobecná i zvláštní.* Praha: Melantrich, 1935

3. 1 Vývoj do roku 1950

První zmínku, nebo právní úpravu nutné obrany v novodobých dějinách můžeme najít v císařském patentu č. 117/1852 ř.z., kterým byl vydán trestní zákoník pro tehdejší Rakouské císařství. Nutnou obranu jako pojem můžeme nalézt pod názvem „spravedlivá nutná obrana“ a to v ustanovení § 2 písm. g), kde je uvedeno: *„Konání či opomenutí se nepřičítá za zločin, když skutek se stal u výkonu spravedlivé nutné obrany. Že by tu však byla spravedlivá nutná obrana, zato se má míti jenom tehdy, když lze z povahy osob, času, místa za způsobu útoku nebo jiných okolností důvodně soudit, že pachatel užil obrany toliko potřebné, aby odvrátil od sebe nebo od jiných protiprávní útok na život, svobodu nebo jmění, nebo že toliko z poděšení, ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí takové obrany. Vykročení se však může podle povahy okolností trestat za trestný čin z nedbalosti“⁴⁵.*

Ve třicátých letech 19. století česká úprava vycházela z právní nauky německé. Dle Kallaba byla nutná obrana již přímo samotným trestním právem normovaný případ vyloučení protiprávnosti, který způsobuje, že čin, vykazující všechny subjektivní i objektivní znaky zločinu, není v konkrétním případě vůbec trestný. Spravedlivá nutná obrana činila skutek nejen beztrestným, ale odnímá mu i protiprávnost. Je zřejmé, že toto pojetí nutné obrany se již blíží současnému právnímu vyjádření nutné obrany, berouce v potaz dopady nejen trestněprávní, ale i soukromoprávní, tedy absenci povinnosti obránce k náhradě škody, kterou útočník utrpěl.

I za první republiky docházelo ke střetu právních institutů, jako je nutná obrana a krajní nouze. Právní teorie rozlišovala dvě situace:

Exces kulpózní

„učinil-li tak napadený jen *“z poděšení, strachu neb leknutí”*, je zásadně beztrestný“. Pouze pokud si i přes tento duševní stav mohl být vědom, že překračuje meze, mohl by být potrestán za trestný čin z nedbalosti.

Exces dolózní

vykročil-li z mezí nutné obrany vědomě (zejména ze zlosti či pomstychtivosti), *“sluší mu přičítati čin dolózní podle zásad všeobecných”*, rozčilení je jen polehčující okolností. Od těchto situací však odlišuje případy, kdy někdo v omylu jedná v obraně – takové jednání je

---

⁴⁵ Kallab, J., Herrnritt, R.: *Trestní zákony československé, platné v Čechách a v zemi moravskoslezské*. Praha: Nákladem Československého Kompassu, 1933. s. 15 – 17.

bezrestné v případě skutkového omylu (např. mylně předpokládal útok); právní omyl však trestnost nevyklučuje (např. považoval-li napadený za dovolenou i obranu cti). Podobně vnímá překročení mezí nutné obrany i Solnař⁴⁶, přidává ještě rozlišení na exces intenzivní a extenzivní tak, jak známe i ze současné praxe.

Přičemž nutnost obrany byla vnímána poměrně přísněji a byla prezentována spíše objektivně. Již Nejvyšší soud v roce 1922 judikoval⁴⁷, že překročení mezí nutné obrany je bezrestné i tehdy, měl-li pachatel z bázně, uleknutí nebo přestrašenosti omylem za to, že jsou splněny objektivní podmínky nutné obrany⁴⁸. Podle zákonného ustanovení o nutné obraně ovšem tyto případy nevyklučovaly případný postih za trestný čin z nedbalosti - bezrestnost za takové jednání byla proto pouze částečná. Překročení mezí nutné obrany z hlediska intenzity obrany však bylo v soudní praxi posuzováno přísněji.

Za příklad je možné uvést rozhodnutí potvrzené Nejvyšším soudem⁴⁹, kdy pachatel byl uznán vinným za to, že bránil život svého bratra, který byl napadený vlastním otcem, který jej uchopil za hrdlo, přitiskl ke zdi a rdousil, až bratr přestal křičet. Obviněný, bratr oběti, obávaje se o život svého bratra, snažil se útok odvrátit, k čemuž použil úder do hlavy otce sekáčem na řepu (zbraň, která byla po ruce), čímž mu způsobil smrt. Podle soudu, měl obviněný bránit život napadeného jiným způsobem, jestliže otec byl neozbrojený. Dostačovala by prý zakročit jiným způsobem a pokud možno zasáhnout otce do jiné části těla. Z dnešního pohledu ve světle současné úpravy i praxe je toto odůvodnění příliš přísné, neboť rezignuje na vážné ohrožení života rdoušeného a na absenci subsidiarity, která se při odvracení útoku v nutné obraně nevyžaduje (ta se však nevyžadovala ani v dobové odborné literatuře, viz výše).

V jiném případě⁵⁰ soud dovodil, že potřebná je jen taková obrana, která je ve správném poměru proti útoku – shledal, že se nelze bránit vůči neozbrojenému útočníku zbraní. Takovýto závěr není možné akceptovat, protože je to právě útočník, který útok vyvolal a donutil tak obránce k použití krajních prostředků. Je pak nutné strpět i vyšší intenzitu obrany, neboť obránce jedná bez rozmyslu, v časové tísní a intuitivně. Naopak situace, kdy nejde o překročení mezí nutné obrany, protože nutná obranu tu vůbec být nemohla, se objevují v judikatuře podobně jako v současné praxi. Bylo např. Nejvyšším soudem

---

⁴⁶ Solnař, V. Trestní právo hmotné. Obecná část. Praha, Knihovna sborníku věd právních a státních, 1947, s. 108

⁴⁷ Rozhodnutí ze dne 24. října 1922, Kr II 538/1922

⁴⁸ Nejenže byly situace ve strachu hodnoceny subjektivně, ale byly mezi ně přiřazeny situace, kdy pachatel jednal ve skutkovém omylu, že byly splněny podmínky nutné obrany, ačkoliv objektivně dány nebyly.

⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Zm IV 222/1934

⁵⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Zm III 222/1934

rozhodnuto⁵¹, že nutná obrana je vyloučena proti útoku již ukončenému (exces extenzivní), kdy je zdánlivá obrana vedena ze zlosti a pomsty. Stejně tak byla vyloučena i při rvačce, kde se útoky stran v časovém sledu navzájem střídají; proti služebním výkonům vrchnostenských osob není nutná obrana přípustná, pokud četník jedná formálně věcně správně v souladu s příslušnými předpisy⁵²

Během období protektorátu byla situace týkající se okolností vylučující protiprávnost zcela odlišná. V trestně-právní oblasti padly takřka všechny zmíněné výdobytky týkající se postavení soudů v rámci dělby moci, zásady jako *nullum crimen/nulla poena sine lege*, rovnost před zákonem a další zásady byly naopak nahrazeny nepřiměřenými tresty, včetně nadužívaného trestu smrti, velmi vágními formulacemi procesních postupů se značnou libovůlí soudů a zavedením analogie legis. O okolnostech vylučujících protiprávnost za Protektorátu Čechy a Morava nemůžeme být reálně ani řeč.

Změny společenskopolitických poměrů v roce 1948 přinesly obrat i v chápání nutné obrany. Celý právní řád, tedy i trestní právo včetně institutu nutné obrany, se stal poplatný sovětskému vzoru a sloužil k upevnění moci totalitního režimu.

3. 2 Vývoj od roku 1950 do současnosti

Jak je uvedeno, v předchozí kapitole, změny společenskopolitických poměrů v roce 1948 přinesly obrat i v chápání nutné obrany. Celý právní řád, tedy i trestní právo, včetně institutu nutné obrany, se stal poplatný sovětskému vzoru a sloužil k upevnění moci totalitního režimu. Socialistické právo chránilo společnost před jednáními, která porušovala společenské vztahy výhodné pro dělnickou třídu a pracující lid. Tomu také odpovídalo posuzování nebezpečnosti jednání pro společnost. Kromě kritérií, která uznáváme v současné době, soud např. přihlížel k významu konkrétního objektu trestného činu z hlediska tehdejších úkolů výstavby socialismu a při hodnocení okolností týkajících se pachatele, hrál taktéž významnou roli jeho politický profil, zejména šlo o to, zda jde o třídního nepřítele nebo o jiný „protisociální, parazitující živel“; nebo na druhé straně o řádně pracujícího člověka, který se ještě nezbavil přežitků kapitalistického myšlení.⁵³

---

⁵¹ např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Zm II 122/1927, Zm II 282/1927, Zm I 574/1929, Zm I 412/1929

⁵² Obecně nebyla obrana přípustná proti úředním výkonům, ledaže by výkon byl překročením moci úřední.

⁵³ Kolektiv autorů: *Československé trestní právo. Obecná část*. Praha: Orbis, 1959, s. 167, 169, 170

Princip a podmínky nutné obrany byly definovány velmi úzce a k dodržení proporcionality bylo požadováno, aby obrana byla útoku přiměřená. Použití a uplatnění nutné obrany pak bylo rozšířeno na okruh zájmů, na jejichž ochraně měl zájem vládnoucí totalitní režim. To jasně vyjadřovalo znění § 8 zákona 86/1950 Sb. ve znění pozdějších předpisů:

Jednání jinak trestné, jímž někdo odvrací útok na lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu nebo jednotlivce, není trestným činem jestliže:

útok přímo hrozil nebo trval

obrana byla přiměřená

TZ, jak ostatně naznačuje rok jeho vydání, nabyl účinnosti v době, kdy se společenské poměry začaly uvolňovat a došlo k zúžení trestní represe. Ve srovnání s předešlým právním předpisem byly podmínky nutné obrany nastaveny širěji. Podmínky nutné obrany byly splněny, pokud obrana nebyla zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku:

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.

Polistopadová novela TZ provedená zákonem č. 290/1993 Sb., schválená již demokratickými volbami zvoleným zákonodárcem, nahradila v §13 TZ. slovo „zřejmě“ slovy „zcela zjevně“ a slova „ povaze a nebezpečnosti “ slovem „ způsobu “. První změnou tak byl rozšířen prostor, v němž je dovoleno se bránit nad rámec obrany, jež by byla zřejmě přiměřená. Toto mělo být i výrazem pochopení pozice obránce, který je útokem zpravidla zaskočen, a není proto v jeho silách přesně odhadnout intenzitu útoku ani své obrany. Slovy „ způsob útoku“ měla být vystižena celá nebezpečnost útoku, tedy například vlastnosti útočnicka, jež se mohou projevit v intenzitě útoku nebo hrozí vysokou pravděpodobností bezprostředního ohrožení obránce. Způsobem útoku mohla být chápána také hrozící součinnost dalších osob.

V souvislosti s návrhem dnes již účinného TZ proběhla i diskuse o podobě institutu nutné obrany⁵⁴. V praxi při aplikaci ustanovení o nutné obraně docházelo k nejednotnému výkladu, neexistovala shoda o tom, co lze podřadit pod pojem způsob útoku. Další spornou otázkou bylo posouzení situace, kdy obránce vykročí z mezí nutné obrany. Původní návrh počítal s následujícím zněním ustanovení o nutné obraně:

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.

Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, anebo okolnostem vztahujícím se k osobě útočnicka nebo obránce.

Ten, kdo odvrací útok, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany, není trestný, jednal-li v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku způsobeném útokem

Navrhované změny v institutu nutné obrany byly snahou o zpřesnění podmínek, za kterých by bylo možno v rámci této okolnosti vylučující protiprávnost jednat. Především znění §13 TZ bylo vytýkáno zejména nevýhodné postavení obránce ve vztahu k útočnickovi.⁵⁵ Výsledkem mělo být zpřesnění termínu „způsob útoku“ a uvedení dalších okolností, které ovlivňují obranné jednání napadeného. Poslední odstavec byl pak inspirován právní úpravou německy mluvících zemí, které zohledňují psychický stav obránce vyvolaný útokem, jako například v SRN, kde není trestáno nesplnění podmínek nutné obrany z důvodu zmatení, strachu a leknutí (Verwirrung, Furcht und Schrecken).⁵⁶ Tento návrh znění ustanovení o nutné obraně se stal předmětem kritiky – bylo mu vytýkáno, že je zneužitelný napadenými, navíc dokazování a posouzení psychického stavu napadeného v době útoku by bylo nemožné. Kuchta například zdůrazňoval možnost zohlednění subjektivní složky využitím již existujících institutů trestního práva, jako je uplatnění nauky o omylech, institutu zmenšené přičetnosti apod. Po vypořádání se se všemi připomínkami byl schváleno a k 1.1. 2010 vstoupilo v účinnost dnes aktuální znění obsažené v novém TZ, které je takřka identické se zněním předchozím.

---

⁵⁴ Blíže: Hruška, Jiří. Institut nutné obrany ve světle navrhované rekodifikace trestního zákoníku. *Trestní právo*. 2007, roč. 11, č. 12, s. 13-18.

⁵⁵ Hruška, Jiří. Institut nutné obrany ve světle navrhované rekodifikace trestního zákoníku. *Trestní právo*. 2007, roč. 11, č. 12, s. 13-18.

⁵⁶ § 33 StGB

Od 1.1.2010 platí Tr. zák., tento zakotvuje v § 28 až § 32 pět okolností vylučujících protiprávnost, a to: krajní nouzi v § 28; nutnou obranu v § 29; svolení poškozeného v § 30; přípustné riziko v § 31 a oprávněné použití zbraně v § 32.

Jsou ovšem i okolnosti vylučující protiprávnost upravené mimo Tr. zák., a to plnění zákonné povinnosti nebo rozkazu; výkon práva a povolání; riziko ve výrobě a výzkumu.

4 Porovnání nutné obrany s českým právním řádem a zahraniční úpravou

4. 1 Slovenská úprava nutné obrany

Slovensko a Česko bylo do 31. 12. 1992 jeden stát - ČSFR, takže trestní zákon platil na celém území ČSFR.

Po rozdělení ČSFR 1. 1. 1993 dochází novelou č. 290/1993 Sb. v ČR k úpravě nutné obrany. Slovensko ovšem nezůstává pozadu a přijímá novelu č. 248/1994 Z. z., ta je však identická s novelou českou. Markantnějším rozdílem je úprava - „povahy a nebezpečnosti útoku“ - nahrazením slovního spojení „způsob útoku“, zakotveného v nové právní úpravě v ČR. Právní úprava SR po výše uvedené novele „povahu a nebezpečnosti útoku“ vypustila a zakotvuje jen nutnou obranu „nepřiměřeného útoku“.

V roce 2005 se na Slovensku povedlo přepracovat trestní zákoník. Starý trestní zákoník č. 140/1961, který platil skoro 45 let, byl nahrazen novým. Pod č. 300/2005 Z.z. byl přijat propracovanější trestní zákon, který odpovídal více změněným společenským podmínkám a přinesl i nové znění ustanovení o nutné obraně, které je systematicky zařazeno pod čtvrtý oddíl nazvaný: "Okolnosti vylučující protiprávnost činu", § 25 nazvaný "Nutná obrana" a mající toto znění:

- (1) *Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem.*
- (2) *Nejde o nutnou obranu, pokud obrana byla zcela zjevně nepřiměřená útoku, zejména k jeho způsobu, místu a času, okolnostem vztahujícím se k osobě útočníka nebo k osobě obránce.*
- (3) *Ten, kdo odvrací útok způsobem uvedeným v odstavci 2, nebude trestně odpovědný, pokud jednal v silném rozrušení způsobeném útokem, zejména v důsledku zmatku, strachu nebo leknutí.*
- (4) *Jestliže se někdo vzhledem k okolnostem případu mylně domnívá, že útok hrozí, nevyklučuje to trestní odpovědnost za čin spáchaný z nedbalosti, jestliže omyl spočívá v nedbalosti.*

Podrobnějším pohledem zjistíme, že první odstavec nového znění, jak je patrné, ponechal celou první větu původního znění beze změny. Ve druhém odstavci již můžeme pozorovat změnu oproti původnímu znění ustanovení. Je jím bližší vymezení útoku a

demonstrativní výčet okolností, které by při jeho posuzování měl aplikující orgán vzít na vědomí, tedy vše to, co je v platné české úpravě vyjádřené slovním spojením "způsob útoku" a vyložené jen teorií a praxí.

Toto přesnější vymezení je s pohledu právní teorie vykládáno různými názory. Jedním z názorů je, že tyto okolnosti zbytečně zatěžují obránce, který tak musí brát v úvahu mnohem více faktorů, aby jeho jednání naplňovalo podmínky nutné obrany. Myslím si, že tento názor je dost svazující a osobně se přikláním k názoru zcela opačnému. Přenesení těchto podmínek, které mimochodem, tak jako tak byly teorií zahrnuty do způsobu útoku a při posuzování přiměřenosti obrany brány v úvahu, do zákonné definice je nutné vykládat ve smyslu tohoto ustanovení, jako posílení právní jistoty. V tomto případě je aplikujícímu orgánu dána povinnost přímo ze zákona při pochybnostech, zda byla obrana ještě přiměřená, zkoumat uvedené skutečnosti. Zákonná výslovnost (myšleno přesné vymezení podmínek) tak vychází vstříc obránci a plní tak hlavní smysl nutné obrany⁵⁷.

V odstavci třetím je princip právní jistoty a posilování pozice obránce ještě zřetelnější. Dále v tomto odstavci, vidíme velmi významný pokrok, tedy fakt, že v posuzování podmínek nutné obrany bere v úvahu i subjektivní stav obránce. Je zde zakotven stav, kdy je vyloučena trestní odpovědnost osoby jednající v obraně i v případech odvracení útoku, když obrana je zcela zjevně nepřiměřená útoku, avšak pouze za předpokladu, že obránce takto jednal v silném rozrušení způsobeným útokem, včetně zdánlivého útoku. Nemůže samozřejmě jít o jakékoliv rozrušení, ale jen o rozrušení takové kvality, že znemožňuje obránci racionálně posoudit přiměřenost obrany k charakteru útoku. Intenzita tohoto rozrušení je zde určena slovním spojením "v silném rozrušení".

Zákon uvádí jako možné příčiny tohoto rozrušení zmatek, strach či úlek, které obránci způsobil útok. Že však zákon opět podává demonstrativní výčet těchto okolností, není vyloučeno, aby zde působily i okolnosti jiné, například panika. Při hlubším zkoumání dojdeme ke skutečnosti, že tento odstavec jakkoliv nový a pokrokový není pro právní vědu ničím neznámým. Již v původním znění nutné obrany se bralo více méně za samozřejmost, že při posuzování podmínek nutné obrany je nezbytné vzít v úvahu i subjektivní stav obránce, že

---

⁵⁷ Nosek Robert, Nutná obrana [online]. 2011. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Dostupné z http://is.muni.cz/th/325853/pravf_b?info=1;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dnutn%C3%A1%20obrana%26start%3D1

situace nutné obrany na něj klade zvýšené požadavky fyzické i psychické a jeho vnímání reality tím může být do značné míry zkreslené. Zakotvení této skutečnosti přímo do znění ustanovení o nutné obraně tu konečně nedává žádný prostor pro spekulace o tom, zda subjektivní stav zohlednit nebo ne. Neobstojí zde ani argument možného zneužití, neboť i subjektivní stav obránce v době útoku je možné na základě známých skutečností odborným znaleckým posudkem zjistit.

Čtvrtý odstavec ustanovení se týká putativní obrany, což je také oproti dosavadnímu znění ustanovení celkem vítanou novinkou. Samozřejmě novinkou, jakmile se zákonného znění týká, protože jak jsem již psala v předchozích kapitolách, putativní nutná obrana je pojem z teorie notoricky známý. Uvedené ustanovení vytváří právní rámec pro posouzení omylu v možných případech obrany proti zdánlivému útoku. O případy zdánlivé obrany však podle něj půjde jen tehdy, jestliže okolnosti případu budou mít jednoznačně takový charakter, že mylná domněnka o útoku bude odůvodněná. Podle zákonného znění mohou vzniknout dva případy zdánlivé obrany.

V prvním případě, trestní odpovědnost nevznikne vůbec, pokud půjde o odůvodněný omyl, ale omyl nebude spočívat ani v nedbalosti. Tato situace nastane, pokud obránce nevěděl, že jde o omyl a ani se bez přiměřených důvodů nespolehal, že o omyl nejde, nebo pokud obránce nevěděl, že jde o omyl, a to že nejde o omyl, ani vzhledem k okolnostem a na své poměry vědět neměl a nemusel.

V druhém případě vznikne odpovědnost za nedbalosti trestný čin, pokud půjde o odůvodněný omyl, ale tento bude spočívat v nedbalosti. To nastane za podmínky, pokud se obránce bez přiměřených důvodů spolehal, že o omyl nejde, nebo pokud obránce nevěděl, že jde o omyl, ačkoliv to, že jde o omyl, vzhledem k okolnostem a na své poměry vědět měl a mohl.

Úvahy de lege ferenda

Stejně jako na Slovensku, i v České republice vyvstala potřeba přepracování do značné míry zastaralého a často novelizovaného trestního zákona. Tato potřeba vyústila až do vypracování návrhu nového trestního zákona, avšak tento proces se nedočkal tak úspěšného završení jako tomu bylo na Slovensku. Pro různé právní i politické problémy byl tento návrh "pohřben". Za zmínku však stojí fakt, že původní návrh počítal s modernějším zněním nutné obrany, ne nepodobným zněním Slovensku, které bylo zařazené pod § 29 a bylo tohoto znění:

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebezpečí trvajícím útokem na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.

Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku místu a času útoku, anebo okolnostem vztahujícím se k osobě útočníka nebyla osobně obránců.

Ten, kdo odvrací útok, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany, není trestný, jednal-li v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku způsobené útokem.

Zákonodárce se zde nepochybně inspiroval novou Slovenskou úpravou a s menšími změnami použil první tři odstavce znění nutné obrany, což je samozřejmě šikovné a zároveň chvályhodné, vzhledem k propracovanosti slovenského znění. Tento návrh zákona však, jak již bylo zmíněno, neprošel zákonodárným sborem. Ve snaze dovést přepracování do zdárného konce byl tento návrh přepracován a znovu předložen parlamentu.

Objevuje se tu však už i pozměněná formulace nutné obrany a to tak, že byla sice stále zařazena pod § 29, autor se však doslovně vrátil k platnému znění:

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebezpečí trvajícím útokem na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Nakonec i tento návrh byl zamítnut a snahy o nový trestní zákon, tedy i případné novější, účelnější znění nutné obrany, uvízly na mrtvém bodě.

Výsledek komparace slovenské a české úpravy

Podle mého názoru je slovenská úprava nutné obrany lepší než česká úprava nutné obrany. Při možné novelizaci trestního zákoníku, pokud by byla politická vůle, by mohla za vzor, jak již bylo zmíněno, posloužit právě slovenská úprava, samozřejmě doplněná o nové poznatky právní vědy a praxe.

Jak je vidět, autoři se při původním návrhu vydali dobrým směrem, je třeba v něm pokračovat a dospět do úspěšného konce. Samozřejmě je třeba si při tomto položit zásadní otázku, jakým směrem se ubrat. Zda zvolit nové znění nutné obrany raději užší a udělat ho tak srozumitelnější veřejnosti nebo širší a nedat tak možnost různým, často nepříliš vhodným formám výkladu při jeho aplikaci v praxi. Tato otázka by měla být řešena po důkladném prozkoumání potřeb společnosti i samotné právní praxe. Osobně bych se přiklonila k jakési střední cestě. Nerozšiřovat znění nutné obrany nad únosnou mez, aby se z něj nestal jen nepřehledný a v konečném důsledku nepoužitelný institut. I přesto bych do tohoto znění, v

rámci právní jistoty, začlenila co možná nejvíce podmínek a okolností. Zajistil by se tím jednotný výklad a zároveň srozumitelnost i pro širokou veřejnost, které je tento institut určen.

4. 2 Německá úprava nutné obrany

V německém právu byly zakotveny okolnosti vylučující trestnost, zejména nutná obrana v roce 1871. Tato úprava se po dlouhou dobu téměř neměnila. Podrobněji propracovaly tyto systémy až soudní judikáty, na prvním místě rozhodnutí německého říšského soudu. Právní úprava německy mluvících států je nejpropracovanější a stala se vzorem pro ustanovení jiných států.⁵⁸

V německém trestním právu je základní podmínkou trestnosti spáchání konkrétního trestného činu. V našem pojetí trestný čin zahrnuje subjekt, objekt, subjektivní a objektivní stránku. V německé úpravě zahrnuje souhrn objektivních a subjektivních podmínek trestnosti. Na základě toho je třeba jednak samotné protiprávní jednání, soulad takového jednání a dalších objektivních okolností se skutkovou podstatou, přičitatelnost jednání konkrétnímu pachateli, což je subjektivní podmínkou trestnosti.

V německém právu existuje celá řada okolností vylučujících protiprávnost. Tyto mohou být aplikovány současně na jeden případ. Výjimku tvoří specialita tam, kde je okolnost formulována tak úzce, že tvoří výše z abstraktně formulované okolnosti.

Zákonné ustanovení nutné obrany je upraveno v § 32 StGB, důsledky jejího překročení v důsledku strachu, zmatení či děsu pak v § 33 StGB. Stejně jako v ČR patří i v SRN nutná obrana mezi okolnosti vylučující protiprávnost. Situace nutné obrany je v německém právu chápána jako konflikt protichůdných zájmů, přičemž se může prosadit pouze jeden, a to na úkor druhého. Zde má přednost zájem hodnotnější, tedy prosazení práva a ochrana zájmu, na který je veden útok před zájmy útočnicka. Znění samotných ustanovení jsou stejně jako v české právní úpravě poměrně stručná:

§ 32 StGB

(1) Kdo spáchá čin, který je zapříčiněn nutnou obranou, nejedná protiprávně.

(2) Nutnou obranou je obrana, která je potřebná k odvrácení přítomného protiprávního útoku od sebe či jiného.

---

⁵⁸ Kuchta, J.: *Nutná obrana, 1. vydání*, Brno, MU Brno, 1999, s. 24, ISBN 80-210-2198-5

§ 33 StGB

Překroč-li pachatel hranice nutné obrany ze zmatku, strachu nebo leknutí, nebude potrestán.

Vzhledem k tomu, že se právní úprava nutné obrany v minulých desetiletích v SRN neměnila, má německý právní řád k dispozici velmi bohatou judikaturu a právní teorii, která postupně specifikovala a objasňovala význam a účel ustanovení o nutné obraně a jejích jednotlivých složek.

Prvním předpokladem pro použití ustanovení o nutné obraně je přítomnost objektivních předpokladů, umožňujících jinak protiprávní jednání právně hodnotit jako nutnou obranu.

Takovým předpokladem je samozřejmě v první řadě existence situace nutné obrany v okamžiku takového jednání, tedy protiprávní útok vedený proti chráněným zájmům jednatelů nebo třetí osoby (pak se bude stejně jako v českém právu jednat o pomoc v nutné obraně). Celá událost je hodnocena jak z objektivního tak subjektivního pohledu a to *ex ante*⁵⁹.

V následujících odstavcích rozebereme nutnou obranu na dílčí části a to na útok, útočníka, chráněné zájmy, proti kterým je vedeno protiprávní jednání a časové hledisko útoku.

Útok

Útokem míníme, tak jak již bylo popsáno v předchozích kapitolách, lidské jednání, které způsobuje ještě ne s konečnou platností ukončené porušování právních zájmů nebo způsobuje stav, který zakládá bezprostřední ohrožení těchto chráněných zájmů. Vzhledem k požadavku protiprávnosti útoku je stejně jako v české právní úpravě vyloučena nutná obrana proti osobě jednatelů v nutné obraně (samozřejmě pokud se jedná o putativní nutnou obranu či exces z nutné obrany, pak opět stejně jako v ČR nutná obrana proti takovému jednání možná je).

---

⁵⁹ Nosek Robert, Nutná obrana [online]. 2011. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Dostupné z http://is.muni.cz/th/325853/pravf_b?info=1;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dnutn%C3%A1%20obrana%26start%3D1

Protiprávnost útoku je také vyloučena, pokud útočník jedná se svolením poškozeného⁶⁰. Je však zdůrazněno, že se musí jednat o práva, kterými poškozený volně disponuje. Nelze útočnickovi udělit platné svolení například k zabití.⁶¹ (Jednalo se o mediálně velmi známou kauzu – oběť dala muži souhlas k tomu, aby ji zabil a zkonzumoval.)

Útočník

Útočníkem je, jako v českém právu, pouze fyzická osoba, útok nemusí být úmyslným jednáním. Útok může být způsobený nedbalostí či opomenutím, může být dokonce nezaviněný. Dle rozšířeného právního názoru je útokem umožňujícím nutnou obranu i útok při úplné absenci volní složky útočníka⁶² (ohne Handlungsbewusstsein). Zde je první rozdíl mezi právními úpravami ČR a SRN, Kuchta takovou možností nepřipouští.⁶³

Německá právní nauka stejně jako česká připouští i možnost útoku použitím zvířete. Zvíře je v těchto případech považováno za zbraň toho, kdo jej poštvá, nezabránil mu v útoku či svou nedbalostí tento útok umožnil a je možná nutná obrana proti této osobě.

Velmi zajímavé také je řešení situace, kdy je útočníkem gravidní žena.⁶⁴ V takové situaci není dle německého práva považován nasciturus ani za část jejího těla, ani za člověka, útočníka – je tedy rozlišena dovolená nutná obrana proti těhotné ženě a přitom zachována ochrana plodu, resp. posouzení jednání proti němu se řídí ustanovením § 34 StGB, krajní nouze (Notstand).

Chráněné zájmy

Útok musí být veden proti právním zájmům, akcentovány jsou zájmy chráněné trestním právem, ale není vyloučena ani obrana jiných právních zájmů - například právo na soukromí, vlastní podobu a zobrazení, volný pohyb v silničním provozu, či dokonce právo výkonu lovu. V německém právu je tedy množina chráněných zájmů širší, česká právní úprava hovoří o zájmech chráněných trestním zákoníkem (chápáno, jak již bylo vysvětleno výše, kvalitativně), v úpravě německé se jedná o útok na trestněprávně chráněné, ale také ostatní právně chráněné, zájmy (strafrechtlich geschützte Rechtsgüter, aber auch sonstige rechtlich

---

⁶⁰ Právně to bylo zabití. Je to usmrcení člověka, aniž by pachatel byl vrahem. Byl to příběh mezi dvěma psychicky silně narušenými osobnostmi, při čemž obě něco chtěly. Proto to nebyla vražda," prohlásil soudce Volker Mütze ve zdůvodnění kompromisního rozhodnutí.

⁶¹ Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 22. 4. 2005, sp. zn. 2 StR 310/04.

⁶² Fischer, T. *Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 55. Auflage.* München: Verlag C.H.Beck, 2008. s. 292.

⁶³ Kuchta, J. *Nutná obrana.* 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1999. s. 79.

⁶⁴ Fischer, T. *Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 55. Auflage.* München: Verlag C.H.Beck, 2008. s. 292.

geschützte Interessen)⁶⁵. Již v tomto kontextu komentář německého trestního zákoníku vylučuje obranu před útoky zanedbatelné intenzity.

Časové hledisko

Obrana musí být uskutečněná proti přítomnému /současnému útoku. Rozhodující není okamžik samotného hrozícího protiprávního jednání, ale ten, který předchází útoku na chráněné zájmy tím, že vytváří stav ohrožení těchto zájmů a může se bezprostředně zvrátit v protiprávní útok. Útok je tedy přítomný již tehdy, pokud se jednání útočnicka může bezprostředně zvrátit v narušení chráněných právních zájmů. Úmysl narušit tyto chráněné zájmy by měl být projeven určitou činností. Tou může být například napřažení ruky k ráně či sáhnutí po zbrani.

Útok pak trvá, dokud nebezpečí porušení ohrožených chráněných zájmů trvá, či hrozí, prohloubení tohoto porušení. Z toho vyplývá, že útok trvá, dokud může být odvrácen, tedy dokud se porušení chráněných zájmů nestalo nezvratným. Přeloženo doslova „nenastalo definitivně“. Při útoku na majetek tedy útok trvá, dokud není kořist útočnicka zajištěna.

Útok také trvá, pokud hrozí jeho bezprostřední pokračování či opakování. Při útoku trvajícím, jako je třeba porušení domovní svobody, útok trvá až do ukončení takového jednání, tedy například opuštění bytu.

Nutná obrana není možná proti útokům latentním (trvajícím hrozbám). Jako příklad je uváděna problematika domácího násilí - pokud bude v rodině docházet k domácímu násilí, nelze se tomuto chování bránit nutnou obranou v době mezi jednotlivými útoky agresora.

V úpravě časového hlediska považuji za velmi realistický a inspirativní názor v německé právní úpravě. Rozhodujícím okamžikem je ten, který vytváří stav ohrožení, kdy se může jednání útočnicka zvrátit v protiprávní útok – toto považuji za vhodnější definici než útok přímo hrozící. Domnívám se, že takto definovaný počátek útoku dává obránci, a následně i soudu, více prostoru v případech, kdy obránce stačil zareagovat dříve, než se jeho situace ještě zhoršila. Například než byl obklíčen, či než útočnick dokázal vytáhnout zbraň. Tato interpretace respektuje fakt, že obránce přece nemusí čekat, až jej potenciální útočníci obstoupí, někdo se napřáhne k ráně a útok tak bude hrozit nejen přímo, ale opravdu bezprostředně.

---

⁶⁵Fischer, T. *Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 55. Auflage.* München: Verlag C.H.Beck, 2008. s. 292.

Výsledek komparace německé a české úpravy

Srovnáme-li úpravu ustanovení nutné obrany v ČR a v SRN, lze tvrdit, že obecné hranice nutné obrany jsou nastaveny širěji v právní úpravě ČR. Obrana nesmí být jen zcela zjevně nepřiměřená, je tedy dovoleno bránit se způsobem, který je intenzivnější než je potřebné k odvrácení útoku. Německá právní úprava dovoluje obránci bránit se pouze nejmírnějším způsobem, který je ještě sto okamžitě a s konečnou platností ukončit útok. Toto je zmírněno § 33 StGB, který do jisté míry kompenzuje užší nastavení § 32, který však zohledňuje pouze astenické afekty. Tímto vylučuje trestání obránců, kteří překročí meze nutné obrany ze zmatku, strachu či leknutí. Jak jsem již uvedla, toto řešení nepovažuji za ideální a s privilegováním těchto druhů afektů jako jakýchsi pochopitelnějších a omluvitelnějších prvků, nesouhlasím.

Pojmy situace nutné obrany, útok a útočník interpretuje německá právní úprava podobně jako česká, připuštění nutné obrany proti útoku při úplné absenci volní složky útočníka považuji za rozdíl okrajový. Naopak jako podstatný rozdíl vnímám širší okruhu chráněných zájmů. Německá právní úprava připouští obranu nejen trestněprávně chráněných zájmů, ale i ostatních právně chráněných zájmů. Osobně preferuji úpravu v ČR, nutnou obranu považuji za prostředek obrany opravdu zásadních hodnot jako je život, zdraví a nedotknutelnost obydlí a v těchto případech jsem pro poskytnutí opravdu širokého rozsahu možností obrany. Jiné právně chráněné zájmy, jako zmiňovaný volný pohyb v silničním provozu, by dle mého názoru stejné ochrany požívat neměly.

Časovým hlediskem a definováním přímo hrozícího útoku jsem se v této práci již zabývala, nezbyvá mi tedy než zopakovat, že za jediný správný považuji názor uvedený v německé literatuře - počátkem útoku je již vytvoření ohrožující situace. Domnívám se, že současná česká právní úprava dovoluje tuto interpretaci a je možné ji bez dalšího aplikovat.

Německá právní úprava je díky delšímu trvání svého nynějšího znění detailněji dotvořena judikaturou a musela se vypořádat i se soudními případy, které se vymykají běžným standardům - mučení jako forma nutné obrany, či nutná obrana proti trvajícimu útoku ve formě vydírání. V těchto případech lze považovat německou právní úpravu, či spíše argumenty uvedené v judikatuře, za inspirativní. Jinak se však domnívám, že nynější česká právní úprava institutu nutné obrany v porovnání s německou, která byla v minulosti považována za vzor, nejen ob stojí, ale v některých ohledech, které jsem uvedla výše, ji pokládám za vhodnější. Pokud jsem se při komparaci právní úpravy nutné obrany v obou

zemích setkala s rozdíly, chápala a uznávala jsem argumenty mluvící pro zvolené řešení, i když bych osobně preferovala řešení jiné.

5 Závěr

Samotný právní institut nutné obrany je podle právní teorie velmi přesně definovaný jak z podmínek nutné obrany, tak při vybočení z těchto daných podmínek. Samotná praxe a výše zmíněné judikáty ukazují na rozličnost mezi právní teorií a praxí. Již samotné jednání obránce, kterým se brání útoku, nebývá ve většině případů dle pohledu následujícího trestního řízení tak, jak by obránce očekával. Nutná obrana je proto institut velmi složitý nikoliv z pohledu útočníka, ale z pohledu obránce. Po prostudování problematiky nutné obrany, po přečtení judikatury a po komparaci problematiky nutné obrany na Slovensku a v Německu, jsem dospěla k závěru, že tento institut je z pohledu práva myšlen s dobrým záměrem, ale realita je velmi odlišná.

Pokud v České republice vyslovíme pojem nutná obrana, většina veřejnosti se zamyslí a řekne Vám, že tento aspekt se uplatní tehdy, pokud Vás někdo napadne nebo se dostanete do svízelné situace, tedy máte práva na obranu v rámci mezí. Když položíte otázku, jaké tyto meze vlastně jsou, většina dotázaných Vám už neodpoví.

Při představě, že bych se někdy dostala do situace, kdy bych měla použít nutnou obranu, lépe řečeno, měla bych se bránit, upřímně nedokážu odhadnout, zda v návalu stresu, kdy má člověk několik málo vteřin na rozhodnutí jak reagovat, co použít, jak nepřekročit zákonem danou mez, by byla moje reakce adekvátní. Samozřejmě z pohledu právníka je přesně vše definované dle zákonných norem. Sama za sebe musím říct, že pokud bych se dostala do situace, kdy bych institut nutné obrany měla uplatnit, nevím, jak bych reagovala. Je mnohem jednodušší po použití nutné obrany z pohledu třetí nezaujaté osoby posoudit jednání obránce. Osobně vnímám situaci obránce složitější.

Z nejzákladnějšího pohledu má každý život pouze jeden. Předpokládám, že bych reagovala tak, abych neutrpěla újmu na zdraví, pokud bych já sama byla napadena. I přesto nemohu vyloučit, že by následky mého chování mohly mít závažnější povahu. Doufám, že s jistotou nikdy nezjistím, jak bych postupovala ve skutečnosti.

V předchozím odstavci jsem si dovolila ve stručnosti shrnout můj osobní pohled na danou problematiku. Pojem nutná obrana je velice komplikovaný a zajímavý. Ve své diplomové práci jsem se snažila popsat a celkově uvést do problematiky nutné obrany. V zásadě, jde o to, že by stát měl zabezpečit, aby k protiprávnímu jednání nedocházelo. Je to myšlenka tak absurdní, jako kdyby se měl stát starat o všechny starosti, které člověk má.

Nechci se pouštět do sociologických a psychologických úvah. Je jasné, že právo a spravedlnost by nemuselo existovat, pokud by se všichni chovali tak, jak by bylo správné.

V práci jsem se snažila nastínit postup, jak by měl obránce reagovat na protiprávní jednání a to tak, aby jednání obránce bylo beztrestné. Pokusila jsem se popsat právní pojmy spojené s nutnou obranou a pochopit některé judikáty, které na mě působí, že stát rezignoval na práva obránce.

Při komparaci právního stavu na Slovensku a v Německu s naším právním řádem jsem si uvědomila, že nutná obrana by u nás mohla být lépe definována a to tak, jako to mají v Německu.

Na závěr si dovolím jednu myšlenku. Považuji za důležité, aby se občané nebáli vystoupit proti jednání, které útočí na jejich zájmy, majetek a hlavně aby se nebáli postupovat takovým chováním a jednáním s ohledem na možný právní postih, který by je v případě nepodařené nutné obrany čekal. Je důležité si uvědomit, že právo v případě jejich správného postupu bude na jejich straně. Je jen otázkou, zda jejich postup bude správný.

6 Resumé

In my thesis, I try to explain and detail the institute self-defense and all related issues such as the right to wear, possess, and use a legally held weapon. The idea of self defense of is in my opinion, impossible and in practice works very uneven. In the first chapter, I will discuss the necessary defense in the context of its formation causes and consequences. The second chapter deals with the circumstances excluding infringement.

The next chapter will discuss the historical development of the institute of self-defense in the Czech Republic until 1950 and subsequently from 1950 to present. Another chapter relates to comparing self-defense with Slovak law and German law.

My goal is a general definition of self-defense, a detailed view of this issue with regard to the case and explain the concept of the circumstances of justification, and of course other concepts important to their recovery. At the same time I want to look in detail at the concept of self-defense, lateral bending, and reaching the statutory rules, the comparison of identical and different aspects from the perspective of the different legal systems of the Slovak Republic and the Federal Republic of Germany.

Along with the institution of self-defense is inextricably linked to the possibility of owning, wearing and where justified, to use a weapon. If the authorities can not avert the attack on the interests protected by the Criminal Code, should be entitled to a citizen of the modern state, such an attack to distract himself. In modern civilized countries it is quite common that citizens can legally own weapon to defend property against intruders. The Charter of Fundamental Rights and Freedoms are a few articles that directly refer to individual freedom, the right to own property, the right to inviolability of the home, etc. This law should guarantee the state and strictly punish violations.

In my work, I will work with criminal law pursuant to Act No. 141/1961 Coll., The Penal Code (hereinafter CC) and Act No. 40/2009 Coll. Penal Code, as amended (hereinafter referred to as the Criminal Code.).

7 Použitá literatura

7.1 Knižní zdroje

Draščík A., Hasch K., Kučera P., Rizman S., Přehled judikatury - Trestné činy proti životu a nutná obrana, Nakladatel: ASPI Publishing, 2007, s. 87. ISBN 9788073572532

Dolenský A., F. Novotný, Nutná obrana a automatická obranná zařízení, Trestní právo, ročník III., č. 1, 1998

Fischer, T. Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 55. Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2008

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné (obecná část), 1. vydání, Linde, Praha 2004, ISBN 80-7201-501-X

Jelínek, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* Praha: Leges, 2009,

Hruška, Jiří. Institut nutné obrany ve světle navrhované rekodifikace trestního zákoníku. Trestní právo. 2007, roč. 11, č. 12

Hejda, J. a kol.: Vybraná témata kriminalistiky a trestního práva, Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica, 2007, ISBN 978-80-245-1163-4

Kallab, J., Herrnritt, R.: Trestní zákony československé, platné v Čechách a v zemi moravskoslezské Praha: Nákladem Československého Kompas, 1933

Kallab, J. Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Částobecná i zvláštní. Praha: Melantrich, 1935

Kratochvíl, Vladimír a kol: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* Praha: C. H. Beck, 2009

Kolektiv autorů: Československé trestní právo. Obecná část. Praha: Orbis, 1959

Kuchta, J.: Nutná obrana, 1. vydání, Brno, MU Brno, 1999, ISBN 80-210-2198-5

Kuchta, J.: Trestní zákon - komentář § 13, AS

Mgr. Linda Rauová, Nutná obrana - vždy aktuální, laikům však stále zamlžená

Solnař, V., Trestní právo hmotné, Část obecná, Nakl. Knihovny Sborníku věd právních a státních, Praha, 1947, ISBN

Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti, 2. vydání, Praha, Orac, 2003, ISBN 80-86199-74-6

Šámala a kol., Trestní zákoník I, § 1 - § 139 - komentář, nakladatelství C. H. Beck, 1 vydání, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3

Šámal, P., Púry, F., Rizman, S., Komentář k trestnímu zákonu, 6. vydání, Praha, C.H.Beck, 2004, ISBN 80-7179896-7

Císařský patent č. 117/1852 ř.z.

Zákon č. 141/1961 Sb. Trestní zákon

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

Trestní zákoník č. 300/2005 Z. z.

Trestní zákon Spolkové republiky Německo (Strafgesetzbuch - StGB), C. H. Beck: München 1993, přeložil: Oldřich Suchý, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996

7.2 Právní předpisy

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu, ve znění pozdějších předpisů.

7.3 Judikatura

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 339/2008, ze dne 26.3.2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 1347/2008, ze dne 26.2.2009

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 8 Tdo 838/2006, ze dne 21.7.2006

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 3 Tdo 840/2006, ze dne 13.9.2006

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 8 Tdo 485/2010, ze dne 19.5.2010

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 7 Tdo 1415/2008, ze dne 25.11.2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 1347/2008, ze dne 22.2.2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 3 Tdo 944/2004, ze dne 21.9.2004

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. Tpjn 303/2008, ze dne 15.11.2008

Rozhodnutí Nejvyššího soudu 5 TDO 162/2007, ze dne 5.7.2007

Rozhodnutí ze dne 24. října 1922, Kr II 538/1922

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Zm IV 222/1934

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Zm III 222/1934

7.4 Ostatní

Pro Tito Annio Milone ad iudicem oratio, Marcus Tullius Cicero

<http://www.sebeobrana.estranky.cz/clanky/sebeobrana-a-pravo.html> Sebeobrana a právo:

http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/judikatura_prevedena2.nsf/WebSearch/3B6A3C66F554DA4EC12578330045333E?openDocument, rozhodnutí Nejvyšší soud ČR č. Tpjn 303/2008

http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/judikatura_prevedena2.nsf/WebSearch/D0F9E9396B88EE5DC12576000026A018?openDocument, Nejvyšší soud 5 TDO 162/2007

<http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/nutna-obrana-a-krajni-nouze>

http://is.muni.cz/th/325853/pravf_b?info=1;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dnutn%C3%A1%20obrana%26start%3D1

http://is.muni.cz/th/170280/pravf_m?info=1;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dnutn%C3%A1%20obrana%26start%3D1

<http://www.policista.cz/clanky/reportaz/jak-se-strili-v-new-yorku-511/>

<http://www.mestokladno.cz/vycvik-strazniku/d-1401556/p1=2100019389>

8 Seznam zkratk nejčastěji citovaných předpisů a názvů

TZ - zákon č. 141/1961 Sb., trestní zákon

TrZ - zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů